

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal:

Bocskay-utca 9. sz.

Megjelenik minden hó
15-én.

Genealogiai Füzetek

Családtörténeti folyóirat.

A „Genealogiai Füzetek”
előfizetési ára:

Egész évre . . . . 8 kor.

Félévre . . . . . 4 „

Egyes szám ára . . 1 „

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

CSIKSZENTMIHÁLYI SÁNDOR IMRE ÉS KÖRÖSPATAKI ÉS KÖPECZI SEBESTYÉN JÓZSEF.

Olvasóinkhoz!

Folyóiratunk beléletében történt mélyreható változásokat kívánjuk olvasóink szives tudomására hozni. Dr. TÖRÖK PÁL úr magán-

körülményeinek kényszerítő hatása alatt folyóiratunk vezetésétől megvált, de birjuk ígérését, hogy tehetségére, előttünk nagyrabecsült munkásságára a jövőben is számíthatunk s így az a benső kötelék, a mi bennünket összefűzött, a jövőben sem fog megszakadni.

Dr. TÖRÖK PÁL ur helyét a széleskörben ismert heraldicus és festőművész SEBESTYÉN JÓZSEF ur foglalta el, hiszszük és reméljük, hogy nagyarányu ismereteivel közönségünk rokonszenvét ki fogja érdemelni.

Az az előkelő és díszes közönség, mely folyóiratunk köré csoportosult, biztosít minket arról, hogy a magunk elé tűzött feladat nem megedő kísérletezés, hanem korunk értelmi világába beilleszkedő szellemi szükséglet kielégítése.

Forrásaink bősége, összegyűjtött adataink nagy mennyisége méltán feljogosított, hogy ezen támogatást elvárjuk, megérdemeljük.

Fél évi munkásságunk, tanuja igyekezetünknek. E rövid idő alatt is több mint 200 erdélyi család múltjára közöltünk eddig javarészt ismeretlen adatokat. De ez a feldolgozásra váró anyagnak még századrészét sem képezi.

Óhajunk, kívánságunk, hogy az általunk összegyűjtött rendkívül érdekes és becses adatok a nyilvánosság elé kerüljenek, abból mindenki régi dicsőségünk ezernyi-ezer változatait szemlélhesse, abból a jelenre tudást és önbizalmat, a jövőre reményt meríthessen.

Vállalatunk magával hordozza az elvitázhatatlanul rendkívüli anyagi terheket s bár ezt kész örömmel vállaltuk magunkra s szivesen hordozzuk, de az egyirányú erőlkifejtés céljaink elérésére elegendő nem lehet és a teljes sikert kockáztatja. A mainap szokásos nagyhangú reclamat az ügy komolyságára való tekintettel kerültük, de nem is lett volna az célravezető, midőn nagylelkű támogatóink szívéhez akartunk férni, hogy munkálkodásunk súlyát mérlegelve, ügyünket magukévá tegyék.

Az ősök iránti tisztelet ki volt fejlődve már a legrégebb népeknél és teljes mérvben dívik a föld legvadabb néptörzseinél is, tehetünk-e föl egyebet a modern civilizált nemzetek körében élő, ezer éves dicső múltunk tüzeben telkileg megnevesedett, szellemben megtisztult, eszményeiben fölmagasztosult nemzetünkkel szemben?

Akadhatna-e ember, ki atyái sirjáról a vérrel, verejtékkal, munkával ezerszer megérdemelt babérágat megtagadhatná?

Céljaink nemes voltában emeljük fel szavunkat és kérjük társadalmunk factorait, hogy támogatásukat tőlünk ne vonják meg. Tegyék lehetővé a sikert, melylyel hazánk és nemzetünk iránt táplált szeretetünk, tiszteletünk és hálánk adóját kívánjuk leróni és a melyben nem a nyegle anyagi haszon és dicsvágy, hanem a jól teljesített kötelesség örömét óhajtjuk magunknak megszerezni.

Kérjük folyóiratunk pártolását, terjesztését, mert a mily arányban fog növekedni anyagi erőnk, ép oly arányban leszünk képesek a belénk helyezett bizalomnak megfelelni, folyóiratunk külterjedelmét tágitva, beltartalmát tökéletesbitve, hazánk szolgálatában magunkat hasznosokká tenni.

Hazafias üdvözléssel:

a Szerkesztőség.

Donatió a Székelyföldön.

(Ötödik közlemény.)

Mennyire tárgyammal összefügg, ki kell terjeszkednem az erdélyi fejedelmek alatt keletkezett törvényhozási intézkedésekre, a melyek a donatió szempontjából a székely jog és alkotmányt s a birtokjogot érintik. Mielőtt hozzá kezdenék, bátor vagyok visszautalni arra, hogy az előadottak által beigazoltam, hogy a donatióknak s ezzel a *ius regium*nak a Székelyföldre való bevitelére a legközvetlenebb okul az erdélyi fejedelemiség keletkezése adott okot; s a donatió bevitelére pedig teljesen megbomlasztotta a székely rendi állapotot s ezzel az ezen nyugvó alkotmányt; s teljesen megváltoztatta a székely birtokjogi természetét; az ismeretendő törvények már kifejezői annak az általános közfelfogásnak, a mely ebben a korban uralkodott, hisz a törvény alapját mindig az az életviszony képezi, a melynek szabályozására alkottattatott. 1562-ig nem volt szükség arra, hogy a székely nép kiváltságai s birtokának ősfoglalási természet törvényhozás útján biztosíttassék, mert eddig tiszteletben tartott s Verbőczy hármassal könyve III. r. 4. címében az ország szokásjoga megczáfolhatlan kifejezést nyert, mert Verbőczy István Magyarország tételes jogát az akkor létező törvények, jogszokások s az akkori jogtudomány alapján foglalta írásba s alkotta meg az első magyar jogot tartalmazó jogi munkát, a mely igen sok tekintetben a mai napig jogmagyarázatul szolgál.

1562. után a fejedelmek megsértették több irányban a székely jog alapelveit, tehát szükség volt törvényre, mely szemelött tartva a nemzeti köztudatot, tiltakozást foglaljon magában; s csupán tiltakozás is maradt, ezt beigazoltam az előzően felsorolt számos bizonyult ténynyel.

A székelység állapotával elsősorban az „*Approbata Constitutio*“ III. r. 76. fejezete foglalkozik; az 1. articulus kimondja azt, hogy a székelyek kapitányát a fejedelem nevezi ki a régi szokás szerint; a főkirálybirákat pedig a székek szabadon választják, megtartatván a fejedelmek „*jussa és auctoritása*“ abban is; vagyis a székelyek főkapitányát a fejedelem nevezi ki, a főkirálybirákat pedig a székek választják, de a fejedelemnek kell őket megerősítenie. (Ez az intézkedés 1613. és 1630. évekből törvényekből vétetett fel.) A 2. articulus rendeli, hogy a székelyek eddigi szabadságukban és immunitásukban megtartassanak. (1621. évből.) A 3. articulus szerint „a lófőség is a Székelyföldön a magok örökségeit azon szabadsággal bírhaszák, mint a nemesség, azoknak elidegenítésén s a adásvevésén kívül“, ez kifejezi a székely lófőség elidegeníthetetlenségét; mert mielőtt a siculica hereditás eladható lett volna, köteles volt az eladó előbb a rokonait s azután a szomszédait szabályosan meginteni, s csak azután csinálhatott örök vallást; de ezen törvényes intézkedésnek a kívánt eredménye nem következett be, mert mint a Székely Oklevéltárban közölt számos okirat igazolja, számos lófőség nem székelyeknek is adatott el csupán azért, hogy valamely javadalommal bíró székely tisztséget elnyerjenek. Megemlítésre méltó a 4. articulus is, mely a főtisztek köteletségévé tette, hogy a székely darabontságot, vagy egyéb közrendet, ha a főrend nyomorgatná és törvénytelenül háborgatná, nem lévén elegendő erejük maguk oltalmazására és perlekedésre, gyámolítsák; s a hatalmaskodókat pedig büntessék meg. A 4. articulus szerint 1567-től kezdődően a sóáknak a fiscus

részére lefoglaltattak, mindazonáltal meghagyatott, hogy a székelyeknek a szükségletükre elegendő só adassék. Nagyon érdekes a 7. articulus, mely szerint: „a Székelyföldön való jószágokba, melyek *iure haereditario* ez az ő régi szabadságok szerint biratnak (s ha a birtokosok vagy azok utódai *ius regium*ot nem vitték azon jószágba) ez uton is a birtokosoknak vagy azok törvényes utódainak, igaz örökösöknek akarátja ellenére se a fiscus se más senki a *ius regium*ot be ne vehesse, s a *ius regium* jogán senki magát be ne vezethesse, ép úgy, mint oly jószágokba, a melyekbe a régi *Pri-vilegiumok* ellen más just mind ez ideig be nem vittek a possessorok!“ Tehát a szerint az oly székely birtoknak is szüksége vala törvényes védelemre, a mely semminemű czímen nem szállott vissza a koronára. Az idézett articulus további rendelkezése szerint: ha valamely jószágban *ius regium* lett volna is valamikor s annak birtokosai kihaltak s ezt más valaki elfoglalta, s a királyi fiscus 32 év alatt azt nem követte, s az elfoglaló birtokosok ezen idő alatt azt békésen birtokolták, s így elbirtoklás útján a *ius regium* elenyészik s ismét a régi örökös „*Haereditarium ius*“ éléd fel s a birtokosok e jogon bírhatják; ez biztosította volna a fejedelmek korszakában az ily birtokokon a régi szomszédöröklést, hisz az ily uratlan birtokot elsősorban a szomszédok foglalták el. De ha a fentírt birtok békés birtokolása 32 évet ki nem tesz, a birtok a *ius regium* alatt marad. Ez a mód követendő a Székelyföldön levő *ius regium* alatt levő vagy *haereditario iure* (ősfoglalás) bírott jószágokra nézve is. Most érkezőnk a tárgyunknál fogva legérdekesebb rendelkezéshez, mely szerint: „a mely jószágban pedig nem idegenek, hanem magok a törvényes birtokosok, utódok vagy örökösök saját akaratukból vitték vagy vinnék be a *ius regium*ot az ily birtokokra nézve s jövendő háromlásukra nézve, úgy mint a *ius regium* alatt levő más bonumoknál, az országnak a *ius regium*ról alkotott közönséges törvényei alkalmaztasanak tekintettel a fiscusra, mint a donatariusra. Ez az intézkedés teljesen összhangban áll a már előadott oklevelekben foglalt adatokkal, tehát azokra a székely birtokokra nézve, a melyekre a *ius regium* bevitetett, vagy a már érintett jogbiztonsági oknál fogva maguk a birtokosok bevitték a *ius regium*ot, a fiscus ép oly jogokat gyakorolt, a mint más adományi javaknál.

A 8. articulus szerint mind nemes, lófő, gyalog, avagy darabont s egyéb vitész rend köteles az ország rendelkezése szerint való parancsra minden fogyatkozás, halogatás nélkül jó hadifelszereléssel felkelni, s ha a szükség úgy kívánja azonnal indulni. A kik pedig ezek közül szolgálak, szükségükhöz képest mást kötelesek küldeni, a mint az a vármegyei nemesrendhez tartozó szolgálókról van írva; ha pedig erre való örökségük nines s ha urokkal megjelennek a hadban, más zsoldost állítani nem kötelesek; s akkor sem kötelesek, ha urok őket otthon hagyja, de úgy, hogy a vármegyékben is van, hogy megvizsgáltassanak s ez csak azokra nézve alkalmaztassék, a kik valósággal s nemcsak névleg szolgálak; udvarokban, jószágokban, vagy magok körül szokták a szolgálatot teljesíteni, nem pedig csak szín és formáció, vagy valami egyébért kötötték le magukat s a kik nemesak had idejére lettek szolgálak. Az előbb említett oklevelekben számos jobbágygyá való lekötés fordul elő, így a törvény a

kijátszásra irányuló Iekötéseknek útjat kívánta vágni. A 9. articulust csupán népmivelődési szempontból említem meg. A gyilkosság esetében az a régen bejött kereszténységhez nem illendő szokás, mely miatt a holttestek sok ideig nem temették el; mint a tetemre hívás, hitfeladás, azért való fizetés s a halálujtás a Székelyföldön egyszer s mindenkorra tollaltatott, s megemlítem, hogy ez az intézkedés 1594-ből való, ez is mutatja a székelyt jellemző conservatismus, mely ellenállhatlanul kapcsolja régi szokásaihoz és hazájá-

földjéhez. A 10. articulushoz, mely szintén 1597-ben keletkezett, tanubizonyságot tesz arról, hogy a Székelyföldön mily hamar kifejlődött a donatióval az urhatóság is, rendelve, hogy a Székelyföldön levő főnemes rendek jobbágyainak földesurok elbocsátó levele nélkül armalis ne adassék, a kiknek adatnék vagy adatott volna, hatályon kívül helyeztessék s az eféléknek állapotja az ország közönséges törvényei szerint bíraltassék meg.

Dr. Endes Miklós.

A csikszentmihályi Sándor család mezőkapusi ága.

Nemrégiben ért véget az a feltűnést keltő pör, melylyel Kerekes Gábor dicsőszentmártoni lakos, nyugalmazott árvaszéki ülnök a miniszterelnökhöz ezelőtt két évvel beadott feljelentésében megtámadta Sándor János Kis-Küküllő megye főispánját azért, mert — szerinte — a főispán jogtalanul használja a „csikszentmihályi“ előnevet s mert nemesi okirataihoz állítólag jogtalan úton jutott. A genealogiai pört dr. Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi tanárnak a Sándor család nemességét hiteles okiratokból beigazoló s az erzsébetvárosi kir. törvényszék előtt tartott előadása döntötte el a Sándor-család javára. Minthogy azonban dr. Szádeczky Lajos előadása csak a gyorsírói jegyzetek után látott napvilágot,¹ czélszerűnek látszott a Sándor-családra vonatkozó genealogiai adatok összeállítása, mire dr. Szádeczky Lajos egyetemi tanár urnak megtisztelő felszólítására, a nála lévő jegyzetek és a Sándor-család ez ágának eredeti okiratai alapján alolított vállalkozott s ennek a következőkben felel meg.

*

Ha a csiki székely krónika hiteles, s nem XVIII. századi hamisítvány volna, akkor a benne lévő adatok tanúsága szerint a Sándor-család már a magyar fejedelmi korban szereplő család volt; a családi okiratok közt levő u. n. genealogica deductio, melyek egyébiránt a szobanforgó krónika adatain alapulnak, úgy mondják, hogy az első Sándor „Geyza Toxus“² főkapitány fiának itilő mestere volt hadakban, sőt még azt is tudják, hogy ez a Sándor Hippolit 130 éves korában halt meg.

A valóság ezzel szemben az, hogy a család csak a XVII. század utolsó éveitől* fogva tudja kimutatni a leszármazási continuitást;³ voltak ugyan már ezelőtt is a székelyek történetében szerepet vitt csikszentmihályi Sándorok, de azokkal a családi kapcsolatot megtalálni legalább eddig nem sikerült. Így Báthory Kristóf fejedelemnek 1577. ápr. 28-ról és 1578. máj. 13-ról kelt okirataiban előfordul *Sándor István* csikszentmihályi előnévvel;⁴ Csik-Szent-Mihály „megyéje“ falutörvényében 1622. márcz. 29-ről szerepel „az nemzetes és vitézli szentmihályi *Sándor Péter* úr“;⁵ 1670-ben csikszentmihályi *Sándor Mihály* felesiki vice-

királybíró⁶ stb. E felhozott néhány adat is tárgyalanná teszi annak a kérdésnek vitatását, vajjon a Sándor család nemes volt-e, vagy nem; nemességüket csak az vonhatja kétségbe, ki a székelyek történeti intézményeiről sejtelemmel sem bír.

A leszármazás folytonossága, mint már említettük, csak a XVII. század utolsó éveitől (1695. körül), illetőleg *Sándor János*-tól kezdődőleg mutatható ki, ki „nemes két Csik, Gyergyó, Kászonyiak hadi kapitánya; Jenőfalva, Karchfalva, Dánfalva, Szent-Mihály, Szent-Thomás és Szent-Domokos utolsó főhadnagya“⁷ volt az 1694-iki tatár beütéskor. A tatárok beütését a már említett *Species facti* így adja elő: „Minek előtte Nemes Erdély Ország a Felsőleges Austriaca Protectiót implorálta és a Tekintetes nagy rendű Nemes Státusok a Capitulationis diploma mellett Felsőlegnek üsmerték, a Fényes Porta, hogy bosszút állhasson, a Tatárokat bocsátotta Erdélynek feldúlására, oly hatalmas parancsolatja mellett, hogy Erdélynek Fő népeit elrabolják; 1694-ik Esztendőbe 13-ik Februarii Nemes Fel Csik Székre ki is ütöttek, azon helységekre azért, minthogy Catholica valláson lévén a Fényes Porta gyanította leginkább azon Szék-beli Főnépeket lenni az Austriaca protectiót, kik az Országban eszközlik, ottan feltalálni, mely nap incinerálván Szent-Mihályt, Szent-Miklóst, Delnét, Borsovát, Vatsárcsit és Görötsfalvát, ezen helységekből fel nem találhatván Sándor Jánost, 15-dik Februarii ujra többes számmal kiütnek és Szent-Domokostól fogva Pálfalva, Somlyó és Taploczáig desolálván egész Fel Csik Székét incendiumokkal, incaptivatiókkal és depradatiókkal hajnaltól fogva estvéig, s eképpen az Austriaca Protectio eszközzéseért azon helység áldozatja lett“. Ekkor került „keserves Tatár Rabságra“ Sándor János is feleségével, kinek „elrablása töltötte bé torkát a győzhetetlen Fényes Portának Erdély részéről“.⁸ A tatárok, mint Sándor Jánosnak testvérehez Sándor Mihályhoz intézett leveléből látni, nagy váltságdíjért hajlandók voltak őt szabadon bocsátani;⁹ valószínű, hogy az ezer tallérra rugó összeg összegyűjtése nagy fáradsággal

⁶ Székely Oklevéltár VI., 323. l. Sándor Imre (Nagy Iván II., 147—148. l.) szintén összeállítja a család régiebb történetét, a részletesebb adatok ott olvashatók.

⁷ csikszentmihályi Ilyés András perirata (*Species facti*) 1807. körül. Ugyanez Székely Oklevéltár VI. k., 458. l. Kővári is (Erdély nemesi családai 221. l.) szintén Jánossal kezdi a leszármazást.

⁸ *Species facti* és Székely Oklevéltár VI. k., 457—58. l. Lakatos István csikszentmihályi plébános egykorú feljegyzései szerint Sándor Mihály is „cum tota familia et colonis excepta uxore“ tatár fogságba került, ki azonban János feleségével Angyalosi Erzsébettel együtt szabadon bocsátott „berős hit és kezesség alatt“. (Szék. Oklár VI., 445 és 451. l.)

⁹ Székely Oklevéltár VI., 445—46. l.

¹ Erzsébetváros és Vidéke. 1903. jun., 14. szám.

² Taksony.

* A messzibb terjedő leszármazást alkalomadtán ismer-tetjük.

³ Nagy Iván (Magyarország családai X., 44. l.) a XVIII. század elejéig vezet vissza a leszármazást, szerinte János (1694. körül) atyja Péter, ezé pedig István. Ugyanígy van különben a genealogica deductio, tehát nem számíthat föltétlen hitelességre.

⁴ Székely Oklevéltár V. k., 106—107. l.

⁵ Székely Oklevéltár VI. k., 65. és 67. l.

járt s így a kiváltás késett; ezt a tatár gazdája Sándor Jánosnak rossz néven vevén, még fölemelte a váltság díját háromezer tallérra s azonfelül „egy mentének való posztót, arra ezüst gombokot, egy lovat ezüstös kantárral, egy ezüst övet, egy éjteles pohárt, négy embernek való mentének való posztót, egy nuszta bélést“, a mi Sándor János megjegyzése szerint még az atyjának sem volt, — „vagy ha bélés nem léssen, négyszázhatvan tallért.“¹⁰ Sándor János felesége, kit ura váltságdíjának megszerzése végett, mint említettük, 1695-ben szabadon bocsátottak, „másutt pénzt nem kaphatván“ gróf Apor Istvántól vett fel 2000 „oroszlányos tallérokat“. Ezért ezután „gróf Apor Istvánnak örökösön adja Felcsik-székben Somlyón lévő portióját, ugyanottan az pálfalvi határon lévő földeit, ugyanott a szent-mihályi határon lévő Naskalat nevezetű havast, Alesik-székben az lázárfalvi részjóságát, Kézdi-székben Felső-Torján lévő jóságát az férjinek és Fejér-vármegyében Szárazpatakon lévő portióját“. Sándor János így kiszabadulván a rabságból, „feleségének kötelezéseit nemcsak megismerte, hanem . . . már maga teljes szabadságában lévén, az fennebb nevezett jóságait örökös birodalmában adá gr. Apor Istvánnak,“¹¹ ki azokat haláláig birta is. Sándor János, ki Apafi alatt ujra Csik, Gyergyó és Kászonszékkei vicekapitánya lett, tevékeny szerepet játszott a Rákóczy-mozgalmak idejében. „Kezdődvén az kurucz világ, gróf Apor István mindenkor az felséges ausztriai házhoz hűségét megtartván, Sándor János pedig attól elpártolván s rebellis Rákóczy Ferencz mellé állván, sőt az akkori főkirálybiráját Csiknak Henter Benedeket elfogván s az Rákóczy hűségére meghűtöltetvén s az csikiakat is azon pártútra hajtván még 1703. esztendőben, aztot követett 1704-dik esztendőben ugyanazon Sándor János fiával együtt Deák Tamással s Horváth Györggyel együtt egész Szász Kyzdig az ő felesége hűveinek jóságait praedálván az gróf Apor István csiki jóságait is elpraedálták ugyan, de el nem foglalták.“¹² Gróf Apor István 1704-ben halt meg; Sándor János pedig 1708-ban úgy látszik bujdosásban a moldvai Costestben.¹³

Jánosnak több gyermeke volt, kik közül két fiut fogsága idején gr. Apor István tanított Kolozsvárt; fiai közül Pál „sine semine deficiált“, István husz éven át volt Felcsik királybirája, feleségétől Imets Borbálától csak két leánya (Ágnes: Kun Mátyásné és Kata: Biális Jánosné) származván, benne sem folytatódott a Sándor család. A harmadik fiu, valószínűleg a legidősebb, Péter volt, ki annyiban említésre érdemes, mert megtámadta atyjának gr. Apor Istvánnal kötött szerződését s így okozója lett egy százados pernek, melynek dr. Szádeczky Lajos nagyon valószínű feltevése szerint, egyik terméke a csiki székely krónika is.¹⁴

A perre az adott alkalmat, hogy „a tatárok által Csikból elraboltatott foglyok váltságára Leopold császár és erdélyi fejedelemtől és az országtól is nagy summa pénzek adattak volt“, tehát Apor István a rabok váltsága fejében azok jóságát nem tarthatta vissza, hacsak be nem igazolja azt, hogy azt a pénzt a rabok kiváltására mind elköltvén, Sándor Jánost maga költségén váltotta ki.¹⁵ Ugy látszik, hogy br. Apor Péter, gr. Apor István birtokainak általános örököse, maga

is csak zálog-lekötésnek tartotta a Sándor János és Apor István közt 1698-ban létrejött egyezséget, s ezért 1705. szept. 17-én Csicsón olyanforma megegyezés jött létre közte és Angyalosi Erzsébet között, hogy „ha Apor Péter kimutatja, hogy ezen jóság a tatár rabságból Sándor János kiszabadításáért saczban adott volna, úgy az ő (Apor Péter) kezében megy a jóság s addig birhatja, míg a summát leteheti Angyalosi Erzsébet.“¹⁶ Ezt az egyezséget viszont Apor Péter fiai: József és János felebezték meg 1724-ben, kiket mindenesetre sértett Sándor Péternek azon eljárása, hogy az az Apor Istvánnak átengedett csiki jóságokat a Rákóczy-mozgalmak idejében erőszakkal visszafoglalta.¹⁷

Sándor Jánosnak említett három fián kívül két leánygyermek is volt; Klára, később Imets Mózesné és Zsuzsánna, később Biró Sándorné.¹⁸

Sándor Péter 1756-ban halt meg; ¹⁹ felesége kilényi Székely Julia volt, kitől nyolcz gyermeke született s kinek gyermekeiben a család négy ágra is szakadt. Fiai közül ketten léptek az egyházi pályára: Ferencz, ki csik-kozmási plébános, később 1748. körül udvarhelyi „protonotarius apostolicus“ (szentszéki jegyző) lett; ²⁰ a másik: János „Seraphicus Szt. Ferentz Minorita Conventualis néven nevezendő szerzetében ment papságra.“²¹ E két fia Sándor Péternek tehát magtalanul halt el; úgyszintén nem érdekelnek bennünket közelebről két leányának: Zsuzsánnának (Szabó Gáborné) és Erzsébetnek (Boér Antalné) leszármazottai sem. A család Sándor Péter négy fiában: Péterben, Mihályban, Gáspárban és Pálban élt tovább, a miből látható és ezt már említettük is, hogy ez által négy ág keletkezett, melyek közül részletesebben csak Páléval fogunk foglalkozni. Vegyük sorra az egyes ágakat.²²

I. Péter ága.

Mint a Genealogica deductio mutatja, feleségétől Rátz Katától két gyermeke született: Terézia, ki Boros Elekhez ment nőül és Antal, ki az Apor Sándor-féle birtokpörben szerepel, a mennyiben a torjai Naszkalát havas felett folytatott per költségeire Sándor Zsigmondnak 6042 magyar forintot adott egy évre 1810. okt. 15., melyért ez csikszentmihályi kuriáját és birtokait köti le.²³ Három gyermeke volt.

II. Mihály ága.

Felesége Gáborfi Anna, kitől két fia: Gergely és Zsigmond és egy leány Anna, később Czóbel Józsefné születtek.²⁴ Gergelynek uzoni Béli Klárától született

¹⁰ Székely Oklevéltár VI., 450. l.

¹¹ Székely Oklevéltár VI., 452. l.

¹² Az adatot a genealogica deductióból vettük, mely innen már egykorú lévén, hiteles. L. azonfelül: Nagy Iván: Magyarország. család. X., 44. l., hol ez a rész hibás; úgyszintén zavaros a Kövárié is: Erdély nevezetesebb családai 221. l.

¹³ Ezt egykorú eredeti okiratból tudjuk; érdekes S. P. végrendelete (1756. márcz. 14.), melyben többek között arról a bizonyos kókuszdió pohárról is megemlékeznek: »A szerencsendió kupát — írja — hagyom a kisebbik fiam Gáspár kezébe. Ha pedig Gáspár oly állapotból lenne, hogy maga nem tarthatná, maradjon a más kisebbik fiam Mihály kezébe, de úgy, hogy azt soha el ne adhassák, hanem régi emlékezetül megtartsák jó gondviselés alatt, mint régi eleinktől ránk maradt és 1412. (!) esztendőtol fogva megtartotta az Isten familiánknál.«

¹⁴ Székely Oklevéltár VI., 443. l.

¹⁵ Genealogica deductio

¹⁶ Az egyes ágaknak leszármazottait napjainkig Sándor Imre derék dolgozata vezeteli le. Nagy Iván ez. folyóirat II. k., 150—153. l.

¹⁷ Székely Oklevéltár VI. k., 460. l.

¹⁸ Genealogica deductio.

¹⁰ Székely Oklevéltár VI. k., 447. l.

¹¹ Az adatok az Apor család ügyvédjének védiratából (1797. után) vannak merítve. (Székely Oklevéltár VI. k., 451. l.)

¹² Székely Oklevéltár VI. k., 452. l.

¹³ Egy 1732-ből származó eredeti okirat hátlapján megjegyzve.

¹⁴ Székely Oklevéltár IV. 10. l.

¹⁵ Székely Oklevéltár VI. k., 450. l. jegyzet.

gyermekében az ág tovább élt; Zsigmond pedig ugyanaz, ki az Apor-féle birtokpör folytatása végett Sándor Antaltól pénzt vett fel.²⁵

III. Gáspár ága.

Szintén nagy szerepet játszott a nevezett birtokpörben; így 1767-ben a br. Apor Péter és Angyalosi Erzsébet közt létrejött egyezség megvalósítása végett „meghitta Sándor Gáspár úr báró Apor József, János és László urakat“ s ekkor Csik-szék úgy ítélte, hogy „az felperes letévén az 1698-ban költ contractus szerént lévő 2000 oroszlányos tallérokól az Angyalosi Erzsébet csiksomlyai jószágára háromlandó rész sumát, az alpörösök tartozzanak azon jószágot visszabocsátani,²⁶ az ítéletbe nem nyugodván bele a felek, 1772-ben ismét tárgyalásra került az ügy, mikor is a „törvényszék úgy ítélte, hogy a kétezer tallért Sándor Gáspár letévén, az Apor urak tartoznak a jószágot kibocsátani,²⁷ de mint ugyanott olvasható, az alperesek s utána felperes is felebbezték a királyi táblára. Ennek a Gáspárnak felesége Török Rozália volt, kitől *Ferencz és László*; Juliánna, később Zöld Andrásné; József, később Halmágyi István gubernialis consiliarius felesége és Anna, később Nagy Istvánné születtek.²⁸ Ferencznek taploczai Lázár Veronától hat gyermeke, Lászlónak Décsey Katától öt gyermeke született, kiknek utódai ma is élnek.²⁹

IV. Pál ága.

Miként testvérei, úgy Pál is részt vesz az Apor-féle birtokpörben; így 1774. április 13-án testvéreivel együtt az akkor már Apor-birtokká vált felső-torjai és szárazpataki jószágokért br. Apor Józsefnek, br. Apor János és László özvegyeinek „egy csomó pénzt“ kínáltak; de ezt azok „fel nem vévén, citálták törvényben, azonban actiojokat soha bé nem adták.“³⁰ Sándor Pál 1772-ben táblai actualis assessor, hat év múlva pedig Maros-szék alkirálybírája lett;³¹ felesége maroszéki szentháromsági (egyik irat szerint szentrontási)* Szeredai Ágnes volt, kinek révén a belső székely földről a külső székely földre jut, mint birtokos Mezőkapuson. Ez a birtok tulajdonképpen felesége volt, kinek valószínűleg hozományát képezte; 1756. ápr. 19-én kelt okirat értelmében Szeredai Ágnes urát „igaz, kétségbevonhatatlan meghatalmazottjának, gondviselőjének és védőjének“ nyilvánítja;³² az okirat világosan nem mondja, de implicite benfoglaltatik az is, hogy Sándor Pálnak jogcíme van felesége birtokaira; úgy látszik, az esetleges kellemetlenségek elkerülése végett tettek ugyanazon év május 3-án újabb egyezséget, mely szerint: „az emberi nemzetnek halandó lévén e világban állapítja, ha melyiket Istennek ő szent Felségének maga bölcs szent itéleti szerént előbbször e világból

kiszóllítani tetszik, tehát minden névvel nevezendő marháit, köntesseit, clenodiumait, paraphernumait, egy szóval akármely felkelhető, legkisebb akár holott lévő és csak még ötöt illehető res nobilisse is arra maradjon ő kglmek közül, a melyiket az Ur Isten utoljára ez életbe meg fogja tartani;“ ugyanez az oklevél említi azt is, hogy „Sándor Pál uram maga tulajdonát, ősit elhagyván, nevezett kedves házastársának kívánságára Nemes Maros-székben Jobbágyfalván szándékozik építeni,³³ a mi meg is történt; ugyanezen időtájt lehetett a Szeredai Ágnes-féle mezőkapusi birtokra való letelepedés is, minden valószínűség szerint ugyanolyan megegyezés szerint történt, mint a jobbágyfalvi; úgy t. i., hogy Sándor Pálnak esetleges építkezési költségei betábláztassanak a birtokra s „ha az Ur Istennek rendelése szerént előbbször történnék maradék és gyermek nélkült való kimúlása e világból Szeredai Ágnes asszonynak“ — akkor a jószág zálogképen mindaddig Sándor-kézen marad, míg a Szeredai részről való örökösök a befektetett összeget meg nem térítik.³⁴ Minthogy azonban gyermekeik születtek, a feltétel tárgytalanná vált. Gyermekei közül *János*, mint katona korán elhunyt, úgyszintén *Ferencz* is fiatalon halt meg; leányai *Julia* és *Anna* voltak, kik közül az első Csupay Lászlóhoz, az utóbbi Tibáld Ferenczhez ment nőül. A birtok tehát az életben maradt négy fiura: Pálra, Mihályra, Ignácra és Péterre szállott és pedig, mint azt egy 1789. május 4-én kelt okirat igazolja (melynek keltekor idősb Sándor Pál már nem volt életben) a következőképpen: Sándor Pál kapja a jobbágyfalvi birtokot, nem tulajdonjoggal, hanem inkább bérletképpen, de olyan föltétel alatt, hogy ezen jószágnak hasznából édes anyját tartsa el. A mezőkapusi jószág szintén bizonyos fizetési kötelezettségekkel, Sándor Mihályra jutott; Sándor Ignác kapja az Udvarhelyvármegyében és Csikban lévő „egész rész portiót;“ Péter még egészen kiskorú lévén, egyelőre testvérei gondozása alatt áll.³⁵

Ez az osztozkodás azonban csak ideiglenes volt; a végleges birtokfelosztást 1803-ban vitték keresztül Sándor Pálné Szeredai Ágnes akaratából. Ekkor azonban már sem Sándor Ignác, sem Sándor Pál nem éltek. Mielőtt azonban tovább mennénk, czélszerű lesz idősb Sándor Pál gyermekeinek leszármazottairól néhány szóban megemlékezni.

Mihály, feleségétől Halmágyi Erzsébettől három, kiskorukban elhalt gyermek született; ezért mondja a genealogica deductio, hogy „magtalanul elhaláloztak“.

Ignác, feleségétől Dindár Jozefától három gyermeke született ugyan, de úgy látszik, ez ág férfiágon kihalt. Maga Ignác is 1803. előtt már meghalt.

Péter, a genealogica deductio szerint, nőtlen korában halt meg.

Pál, felesége Szimatits Teréz volt, kitől három fia: János, László és Ignác és egy leány Mária, később Mészáros Dánielné születtek. Pál szintén 1803. előtt hunyt el.

Mint említettük, a végleges birtokfelosztás 1803-ban ment végbe. E szerint „Nemes Maros-széki jobbágyfalvi udvarház helynek felső haszon fele az udvarházzal, csürös kerttel együtt nyilvános nélkült Sándor Ignác úr posteritásaié légyen;“ ugyanennek az udvarháznak „alsó haszon fele“ Tibáld Ferenczné Sándor

²⁵ Székely Oklevéltár VI. k., 456. l., hol Zsigmond mint felperes (az említett pörben) szerepel és Székely Oklevéltár VI., 460 l.

²⁶ Székely Oklevéltár VI. k., 452. l.

²⁷ Székely Oklevéltár VI. k., 450. l.

²⁸ Genealogica deductio.

²⁹ A továbbiakra I. Sándor Imre id. értek. »Nagy Iván II. 151–52. l. — Nagy Iván (Magyarorsz. család. X., 45 l.) Kővály után (i. m. 221. l.) részben hiányosan adja a leszármazást.

³⁰ Székely Oklevéltár VI. k., 442. l.

³¹ Dr. Szádeczky Lajos előadása. Erzsébetváros és Vidéke, 1903. jun. 14. sz.

* Sancta Trinitasnak elrontott alakja. Szerk.

³² »Eundem itaque Paulum Sándor suum videlicet et maritum suum ratione quorumcumque honorum tam mobilium, quam immobilium et jurium, portionumque possessionarium ac haereditarium Siculicium . . . in verum et indubitatum suum plenipotentiarium, curatorem ac defensorem elegisset etc. — Eredeti okirat a család birtokában.

³³ Papirra írott eredetije a család birtokában.

³⁴ L. az előbb említett 1756. máj. 3-án kelt eredeti okiratot. Érdekes, hogy a Szeredai részről már 1769-ben ajánlatot tettek a mezőkapusi birtoknak visszaváltása végett, de eredménytelenül. (1769. jan. 21-én kelt eredeti.)

³⁵ 1789. május hó 4-én Jobbágyfalván kelt eredeti okirat szerint.

Sándor János (1694 kör.)

neje: Angyalosi Erzsébet

Pál †	István n.: Imecs Borbála	Péter, † 1756. Székely Julia	Klára f.: Imecs Mózes	Zsuzsánna f.: Biró Sándor			
	Ágnes f.: Kun Mátvás	Kata f.: Biális István					
Ferencz plébános	János minorita	Péter, 1774. n.: Rác Kata	Mihály, 1774. n.: Gáborfi Anna	Gáspár, 1771. Török Róza	Pál, 1774. Szeredai Ágnes	Zsuzsa	Erzsébet
	Antal	Terézia	Zsigmond	Gergely	Anna		
Ferencz n.: Lázár Verona	László n.: Décesy Kata	Juliánna f.: Zöld András	Jozefa f.: Halmágyi István	Anna f.: Nagy István			
János †	Ferencz †	Julia f.: Csopai László	Anna f.: Tibáld Ferenc	Pál n.: Szimatits Teréz	Mihály n.: Halmágyi Erzsébet	Ignác	Péter, †
		László, † 1849 n.: Kovács Mária	János n.: Medgyes Kata	Mária f.: Mészáros Dániel			
László, † 1855.	János, † 1887. 1. Lázár Emilia 2. Dessewffi Anna	Pál, 1820. 1. Mátvás Anna 2. Dessewffi Jozefa					
		1.-től: Róza	2.-től: Péter	Pál	Mihály	Jozefa	
1.-től: Klára f.: Botos Gyula	Kálmán n.: Dindár Ilona	Béla †	Ágnes	Berta f.: Réz Mihály	Erzsébet f.: br. Szentkereszty Zsig.	János n.: Tisza Anna	Emilia f. Felméry Lajos
	Ilona	Jolán	Margit		János	Béla	István
					István	Anna	

Annáé legyen. A mezőkapusi jószág két egyenlő részre osztva Sándor Mihályé és „néhai Sándor Pál úr posteritásainak“ jusson; Csopai Lászlóné Sándor Julianna pedig a dobokai jószágokat kapta.³⁶

Sándor Mihály nemsokára ezután elhalván, ifjabb Pál özvegye Szimatits Teréz szerzi meg a mezőkapusi birtoknak addig Mihály tulajdonában volt felét olyan módon, hogy néhai urának jobbágyfalvi részjószágát Nagy Dánielnek és utódainak 500 magyar forintért elzálogosította s ezen az összegben váltotta magához a mezőkapusi birtok másik felét, „melyek nélkült a kapusi oeconomiajok igen nagy csonkulást szenved.“³⁷

Szimatits Teréz halálával a most már egységessé vált mezőkapusi birtok ismét négy részre szakadt, majd mikor Ignác is magtalanul elhalálozott, az életben maradt három testvér „testvérek közt illő egész csendességgel“³⁸ új birtokosztást eszközöltek, mikor is a néhai Sándor Pált illető esiki birtokokat is megosztották egymás között, a mi a külső székely földre kiszakadt ágnak az ősi birtokkal való állandó összeköttetését mutatja.

³⁶ 1803. nov. 22-én Jobbágyfalván kelt eredeti.

³⁷ 1808. ápr. 7-én Marosvásárhelyt kelt eredeti.

³⁸ Az új osztozkodás 1825. ápr. 7-én kelt.

A mi végül ifjabb Sándor Pál gyermekeinek további leszármazását illeti, az röviden a következőkben foglalható össze.³⁹ *László*, ki mint heves ellenzéki szónok tűnt ki, s a ki az 1848/49-iki szabadságharcban vitt szerepéért, mint nemzetőr őrnagy, Kolozsvárt 1849. okt. 18-án az osztrák haditörvényszéktől kivégeztetett, — Kovács Mária-t vette nőül, kitől két fia és egy leánya született.

János, kinek feleségétől Medgyes Katától öt gyermeke született; köztük két leány, kik bennünket közelebbről nem érdekelnek; az egyik fiú László Bécsben halt meg nőtlen korában; *János*, a legidősebb, szül. 1815., meghalt 1887., kinek első nejétől Lázár Emiliától 8 gyermeke született, öt leány: Klára: Botos Gyuláné, Ágnes, Berta: Réz Mihályné, Erzsébet: báró Szentkereszty Zsigmondné, Emilia: Felméry Lajosné és három fia: Kálmán, kir. táblabíró; Béla és János, Maros-Torda megyei főispán és székely kormánybiztos.

Ifjabb Sándor Pál második fiának Jánosnak fia volt *Pál*, ki mezőbándi birtokos lett; utódai ma is élnek.

Dr. Lukinich Imre.

³⁹ L. Sándor I.: i. cikkét: Nagy Iván II., 153. l.

A címerek eredete és fejlődése.

A címerek eredetét keresve, vissza kell menjünk a történelem előtti időkbe.

Minden egyes néptörzs s ennek csapatai egymáshoz tartozandóságukat zászlóikon és pajzsokon bizonyos meghatározott jelekkel, színes formákkal jelezték. Ezen jelek minden kétséget kizárólag — először zászlókon fordultak elő.

Az egyes törzsek szertekalandozó csapatai törzsük hollétét magas póznán lengő többszínű zászlóikról ismerték fel. Ezen zászlókon az alapszínre felvarrt,

a harezosok által ismert alakok voltak, pl. vörös alapon függőleges vagy vízszintes fehér sáv, kereszt vagy csillag.

Később a törzs zászlajának színét és a rávarrt alakot a pajzsra is feltüntették, s az ilyen jelvényes pajzsok alkották a későbbi címerpajzsok alapját.

A pajzs és zászló színe először, valószínűleg vörös és fehér, illetve ezüst volt.

Vörös színt igen könnyen készíthettek a porrá-tört téglából, vagy valamely vörös virág festőanyagá-

ból, erre a pajzsokon fényes vaspántokat raktak függőlegesen, vízszintesen vagy keresztben — számszerint annyit, hányat a törzs más törzstől eltérőleg meghatározott. Magyarország címérének vörössel váltakozó négy ezüst polyája is így keletkezett.

A kék, zöld, bíbor s más szín a jelvényeken későbbi keletű, különösen azért, mert nem láthatók oly távolból, mint a vörös.

Az arany is későbbi az ezüst, illetve ezüstösen csillogó, fényes vasnál, mert nem volt oly könnyen található, s nem oly erős, mint a vas és mert a pajzsra alkalmazott vascsikok nemcsak jelvényképen, de a pajzs erősségeül is szolgáltak.

Később, a törzsekből kiváltak az egyes családok, melyek külön harczos csapatokat alkotva, külön jelvényre volt szükségük, a vörös és ezüst változatai nem voltak elegendők arra, hogy a sok kiváló csapatnak jelvényül szolgáljanak, fel kellett vegyék a fentti, kevésbé praktikus színeknek ezüsttel vagy arannyal való egyeztetését.

A vezérszerepet játszó — tehát nemes családok az eddigi egyszerű sáv, kereszt, csillag, koczka stb. helyett erőt, bátorságot, vagy más tiszteletreméltó tulajdonságot jelképező tárgyakat tettek pajzsukra; az erő és bátorság symbolumaként az oroszlánt vagy sast — véleményem szerint ezen két jelkép a legrégebb; a képzelt alakok, mint sárkány, griff, egyszarvu stb. későbbi keletűek, valamint az ezek marékában levő fegyver, virág vagy más tárgy.

Szívesen alkalmazták a régiek az égi testeket, később növényeket, fegyvereket stb. Ezen családok kiváló tiszteletben, becsülésben tartották a pajzsukra s zászlójukra felvett alakot, annak megsértését személyes sérelemnek tekintették s megtörtölték, tehát ezek már címerek, nemcsak ismertetőjelképek voltak.

Az oroszlán, sas, s más a címerbe felvett alak a pajzsra az ellen megfélemlítésére is szolgált; azt hitték, hogy a pajzskép önkéntelenül is bátorságra és vitézségre ösztönzi viselőjét.

A fiú szeretet megtartotta az apa pajzsképét változatlanul — unoka nagyapáért, s így öröklődött tovább és tovább. Ez a tulajdonképeni címer genesisé.

Midőn az emberek felhagytak a nomád élettel a folytonos kisebb csapatokban való csatározással — eredet, nyelv szerint külön-külön országot alkottak maguknak — ott állandóan letelepedve iparral, földmíveléssel kezdtek foglalkozni s egyesült erővel támadták szomszédaikat; első ipari termékük az egyszerű háziesszékön kívül, az eddiginél tökéletesebb fegyverzet lett.

Készítettek a régi, gyöngé és nehézkes bőrpáncél helyett vaslemezből sisakot, pajzsot, mellvédőt, később az egész testet körül foglaló páncélt; a sisakra oromdiszt tettek — szárnyat, tollat, kitömött állatfejet stb., mik az ellen előtt félelmissé tették viselőjét. A pajzsra ráerősítették, később festették a címerképet s ez örökségképen szállt apáról fiúra a sisakdiszszel együtt. Hazatérve a vitéz békés otthonába, letette páncélját, felakasztotta címeres pajzsát, melynek felső részére rátette sisakdiszses sisakját — ebből származik a címer két fő-fő alkotó része — a címeres pajzs és oromdiszses sisak.

A hadviselő népek férfiai már a legrégebb időben is harezosok, illetve nemesek és szolgák voltak.

A fegyverfogásra alkalmatlan, a harezban gyáva szolgaságba süllyedt; vagyonát — mint arra méltatlantól — elvették s a harezosok közt felosztották.

Hogy valaki méltó legyen a nemességre, illetve, hogy újból a vagyonos harezos osztályban foglalhasson helyet, azt valamely kitűnő tett után a nemesek

legnemesebbike, vitézek legvitézebbje — a fejedelem — ki vitézsége folytán a legvagyonosabb is volt, hártározta meg, s az őt választó népe adott jogánál fogva megneemesíthette.

Nemesítésnél először lovat, fegyvert kapott az új nemes, meghatározottat a pajzsán viselendő pajzskép.

Később, midőn a fejedelmekből királyok, császárok lettek, irott okmányon történt a nemesítés, melyben pontosan le volt írva a címér, a nemes jogai s mindezeknek átörökölhetősége.

A címér adományozása szükségessé tette azt, hogy új címerek szerkesztésénél bizonyos szabályok szerint járjanak el; ezen szabályok összességét foglalja magában a heraldika.

A címér fénykorát a középkorban élte. A középkori címerek szolgáljanak mintául címereink szerkesztésénél, mert a későbbi címerek már nem igen használtattak pajzsra, s a ki az ármálsra festette — bizony nem igen látott pajzsot, sisakot s ezeket saját phantasiája szerint festette meg, akárhányszor igen gyarló módon, bárha a legtöbb armális címérleírása után a piktor művészetének dicsérete következik.

Midőn a középkori lovag csatába, vagy tornába indult, felvette teljes páncélzatát, balkarjára felöltötte címeres pajzsát, fejére tette oromdiszses sisakját. Kedves hölgyétől elbucszutában, kapott két szépen kiczifrázott, kivarrt kétszinű vásznat, melyet a sisak tetejére az oromdisz alja körül kötözött, s talismánként védett — ez a két színes vászon, mely a hölgy családi színei szerinti, volt a címerekben: a takaró.*

A sisakkorona későbbi keletű s ilyen ha volt a lovag sisakján, ez alá szoritotta a takaró végét; ha nem volt sisakján korona, akkor göngyöleg vagy tekeres szerüen erősítette fel az oromdisz körül, míg csipkés vége szabadon loboghatott.

A XVI. században már sokat vesztett a címér eredetiségéből. A pajzs kiment a divatból s a címér mint díszítés foglalt helyet a lovag fegyverén, lő-takaróján.

Majd megunták az egyszerű ősi címereket, kibővítették mindenféle felesleges díszszel. Feltüntették a címeren összes vérrokonai címereit; felosztották a pajzsot két részre s ezen részeket számos apróbb részekre, melyek mindenkébe egy-egy címér jött; így származtak a különösen nyugaton oly divatos sakktableszerü címerek; az így kitarkított pajzs fölé a bennfoglalt címerek eredeti oromdiszses sisakjait is felrakták, így gyakran megsaporodott a pajzs fölött a sisakok száma 7—9-re is s ha már felül nem fért, alul, a pajzs köré is raktak; ez a torzhajtása a heraldikának az élő, igazi heraldika korában nem lett volna lehetséges, mert akkor a címér fegyver volt s egy harezos tudvalevőleg akkor is csak egy sisakot hordhatott — egy feje lévén.

A XVIII. évszázban teljesen letűnt a címernek, mint fegyvernek viselése. Lomtárba tették a pajzsot, mely a címernek főhelye volt s esupán díszképen használták — persze többnyire izléstelen czifrán — fegyverre, ruhára, kapu fölé, pecsételésre stb.

Máma a címert őseink kiválósága, dicsősége emlékére — irántuk érzett hálnk és szeretetünk jeléül viseljük — ezzel jelezzük külsőleg, hogy ha a dicső ősök megszerezték s megtartották e szép hazát — nekünk — címereik örököseinek lesz erőnk s bátorságunk bármikor azt megvédeni.

Sebestyén József.

* Ennek gyakorlati haszna is volt: a lovag fejét védte a nap égető sugaraitól és a sisakot az időjárás viszontagságai rájoso hatásától; csatákban széthasogatott állapotban szokás kijárolni, innen: a fozslány.

Adatok a somogyomi Tordai család történetéhez.

Eddigi kutatásaimnak eredményét foglaltam össze rövid tanulmányomban. A család történetére vonatkozó adatok hiányossága, az itt-ott fenmaradt krónikás szárazságu följegyzések s a töredékes családi levéltár — csak sejtetni engedik e családnak ősrégi multját. Nagy Iván Magyarország családai cz. művében (XI. k. 248—250. l.) a somogyomi Tordai családról is megemlékezik, de röviden csak annyit ír róla, hogy eredetével és nemzedék rendével teljesen tisztában nincsen.

Megszerezvén a Mike-gyűjtemény ide vonatkozó adatait, iparkodtam azt saját jegyzeteimmel és a családi iratokkal összehasonlítani s a család vázlatos történetéről lehetőleg hű képet adni.

Ősi fészkek a kisküküllőmegyei Somogyom község, honnan az egyik ág előnevét is írja. Innen az ősi fészkekből szármalódtak el B.-Szolnok-, Kolozs-, Szathmár-, Szilágy- és Torda-Aranyos vármegyékbe, hol letelepedve donatiót nyertek. A birtokul kapott községnek nevét előnév gyanánt vették föl s alapítói lettek a különböző ágaknak. E családi följegyzés és hagyomány szerint tehát a „somogyomi ág“ lett volna a tulajdonképeni ősi ág s ebből indult volna ki a szakadás a már előbb említett oknál fogva. E felfogást igazolja a nemzedékrendi táblázat is — a Mike-gyűjtemény alapján, családi jegyzetekkel kiegészítve állítottuk össze — a mennyiben a „somogyomi ágból“ mint anyaágból hajt ki a biharmegyei „csapói-“, a szilágymegyei „kémeri-“ s a szolnokdobokamegyei „gőczi-ág“, melyeknek leszármazottait csak töredékesen állíthattuk össze.

A leszármazási táblázaton szereplő *Mártonnak* ki a „somogyomi ág“ terjesztője, testvére *János* a somogyomi előnév mellett már a „mihályfalvi“-t is használja s valószínű ő lett alapítója a „mihályfalvi ágak.“ Ugyancsak *Mártonnak* testvére *Ferencz* már „kémeri“ előnévvel szerepel.

E följegyzés azonban nem igazolható egy — a Mike-gyűjteményben talált adattal, a mennyiben ott nem a „somogyomi“, hanem a „kolozsvári ág“-ból veszik eredetüket a különböző előnévvel szereplő ágak. E följegyzés a következő:

Tordai { Tordai de Kolozsvár { Tordai de Mihályfalva
Tordai de Somogyom { Tordai de Kémer

Egy másik ide vonatkozó följegyzés szerint:

Thomas de Torda
N. { Andreas de Thorda, magister { László
Benedek, 1486.

A család eredetére nézve vajmi kevés felvilágosítással tudunk szolgálni; a különböző előnévvel élő ágak között azonban a legszorosabb összefüggést kell fölvennünk. Tekintélyes régi család lévén, Erdélynek csaknem mindenik előkelő családjával rokoni összeköttetésbe lép. Az első hiteles adat, mely a családra vonatkozik s ennek ősrégi multját igazolja, az a birtokadományozás, melyet 1393-ban Tordai Mátyás és fiai kapnak. A Mike-gyűjteményben találtam erre vonatkozólag a következő adatot:

„1393. Statutorium Bartholomei V. Vajvodae pro Georgio filii Mathiae de Thorda ac Petro plebano Uj-Torden. nec non Gallo et Nicolao filius dicti Mathiae ac Thomae et Emerico filius Petri super quanta perte possessionis.“

Mathews de Torda				Péter	
György	Péter	Gál	Miklós	Tamás	Imre
	plebánus				
	Uj-Tordán				

1441-ben Tordai Domokos a hunyadmegyei Szent-András községet kapja donatió gyanánt.¹

1530 táján szerepel Tordai Máthé, kinek töredékes leszármazása megvan a Mike-gyűjteményben is.

Tordai Máté		
Katonai Borbála (Demeter leánya)		
Kata	István	János
Zell Márton		
Anna	Borbála	Zsófia

Tordai néven találjuk — Nagy Iván szerint — a XVI. század elején Tordai Szalathielt 1504—1519 dobokai és Pált 1511—1530 hunyadi esperest.

1545-ben Tordai Albert Dobokát birja.²

1557 jul. 10-én keltezett levélben értesíti Tordai Zsigmond Miksát, a későbbi magyar királyt a junius elején tartott erdélyi országgyűlés folyásáról.³

1564. Sigismundus Tordai fuit consiliarius Camerae Hungaricae.⁴

1568. Tordai Szabina özv. Vadai Jánosné a Rákosvizén Torda határában kétkerekű malmot nyert.⁵

1588-ban dobokai Tordai György és Ferencz Lozsárdon (Szolnok-Doboka m.) levő birtokrészükről, melyet még őseik vetettek zálogba Kendi Gábornak, arról most Kendi Sándor javára lemondanak.⁶

1591-ben Tordai István és neje Sárosi Katalin Tövisen nyernek donatiót.⁷

1599. Tordai Literati János Magyar- és Oláh-Röd községekbe (Kolozs m.) iktattatik.

1609-ben tordai Tordai Péter, Kata, István és János czímeres nemes levelet kapnak. Ezek leszármazását így adja a Mike-gyűjtemény:

tordai Tordai c. 1600.			
Péter 1609.	Kata	István	János
Tiboldi Anna			
Péter 1633.	István	János	Kata
Szabocs Kata			
Mihály			
Kovács Anna			
István			
a) szathmári Király Kata			
b) Lukács Mária			
a-tól: Dávid	Zsófia	b)-től: József	
Krisztina	Kolozsvári József	a) Derzsi Mária	
Gerendi József		b) kövendi Kiss Zsuzsa	
	József	János	István
	1789.	1816.	1792.

Kolozsvári előnévvel élt *Tordai János* királyi direktor, kit 1610-ben Báthori Gábor a besztzercei országgyűlés alkalmával kivégeztetett.⁸

1627-ben Doboka vármegyében említetik *Tordai Imre*, *Zstgmond* és *Zakariás*, kinek neje kecsed-szilvási és cseszeliczki Szilvási Zsuzsánna; gyermekök Zsuzsánna káli Kún Mátyásné. Királyi adomány gyanánt birják Berkesz, Törökfalva, Magyar- és Oláh-Röd s Holdvilág községeket.

1640-ben *kémeri Tordai István* neje bályogi-hégeni Sznási Sára; fiok *István* Kraszna vármegye alispánja.

¹ Fragm. T VIII. pag. 395. ² Conv. T. V. pag. 561—67.

³ A levél eredetije a bécsi cs. titkos levéltárban; megjelent az Erd. Orszgy. Eml. II. 83—85.

⁴ Engel. Gesch. d. ung. R. II. pag. 96—110. Magy. Leveles tár. I. 153. II. 57. Magy. Tört. Emlékek X. 196, 262, 297, 309, 315. XIX. 105, 221. XXX. 23.

⁵ L. Nagy Iván: Magyarország családai XI. 249.

⁶ Szolnok-Doboka vm. Monogr. V. 88.

⁷ Conv. I. pag. 176—177.

⁸ Kővári: Erdély története, IV. k., 196. l.

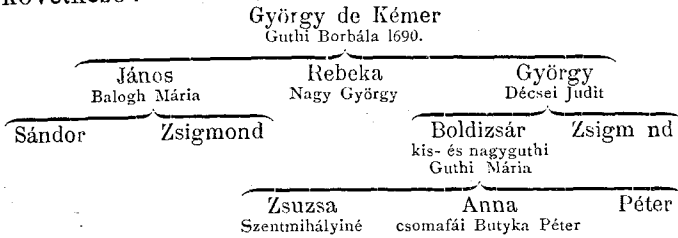

1645—54 között szerepel *Tordai Ferencz* Kemény János alatt török portai követ; fáradozásait a szathmár-megyeyi Törökfalvával jutalmazza a fejedelmi kegy.⁹

1690-ben „kémeri“ előnévvel szerepel *Tordai György*, kinek neje Guthi Borbála. Leszármazottait a mellékelt nagy táblára elhelyezni eddig még nem sikerült. Nézetünk szerint ez a György a nagy táblán szereplő kémeri *Tordai Pál* és Fiát Annának a gyermeke.

Ennek a Györgynek töredékes leszármazása a következő:

1655-ben Somay Miklós dellő-apáti-i (Szolnok-Doboka vm.) birtokrészét nejének *somogyomi Tordai Borbálának* hagyja.¹⁰

1660 táján *somogyomi Tordai Jánosnak* csomafái Borbálától fia *Imre*, kinek neje Illyefalvi Sára; gyermekeik *Sára* jankafalvi Csató József v. Györgyné (?) és *Borbála*.¹¹

1697-ben némai (Szolnok-Doboka vm.) birtokosok *somogyomi Tordai Miklósné* és Szilvási Miklós, később *Tordai Miklós* gyermekei *Mihály* és *Imre*.¹²

1721-ben *somogyomi Tordai Jánosnak* nejétől bölcsei Budai Máriától való gyermekei: *Tordai János*, *Ferencz*, *Mária* és *Borbála* kabalapataki (Szolnok-Doboka vm.) birtokrészeit, melyeket azelőtt anyjuk bölcsei Budai Mária a kolozsvári unitárius egyháznak vetett zálogba, most a kolozsvári kath. plébánia-templomnak zálogosítják el.¹³

1661—68 között *somogyomi Tordai János* dobokai alispán. Egy másik *somogyomi Tordai János* 1698-ban — Hodor szerint — országgyűlési kir. hivatalos.

1730 táján „mihályfalvi“ előnévvel *Tordai János* az előkelő nemese sorában áll. Ugyanekkor „dévai“ *Tordai György* harminczados. Br. Apor Péter szerint is „Mihályfalván lakott az Thordai János“ és „Déván lakik vala nemes Thordai György.“¹⁴

1730 táján élnek id. *somogyomi Tordai Gábor*, *Pál*, id. *János Miklós*, *Ferencz* és *Gábor*, kinek neje m.-vásárhelyi Szöcs alias Nagy Erzsébet. Gyermekeik *Boldizsár* és *Mária* Szabó Zsigmondné.

1790-es évek végén *somogyomi Tordai László* tizedbér-tárnok a segesvári kerületben; neje kadiasfalvi Török Veronika. Somogyomban volt állandó lakhelye. Nemesi kuriájára egy nagyobb szabású kápolnát emeltetett, udvarában állandóan káplánt tartott, a község lakóinak pedig megengedte, hogy a kápolnába állandóan bejárhassanak és misét hallgathassanak.

Testvérei *Adám* és *Zsigmond*, kinek leánya Katalin cseszeliczki Szilvási Farkasné, utóbb Eöri Farkasné.

Lászlónak fia *József* somogyomi és gogánváralyai birtokos szül. 1798-ban, meghalt 1828-ban Gogánváralyán. Neje bözödújfalusi Kovács Rozália († 1872. jan. 15-én Alesernátonban s a Zambler-család kriptájában van eltemetve¹⁵). Egyetlen fiok *Sándor* (szül. 1825. jul. 25-én Somogyomban), ki mint a m.-vásárhelyi ev. ref. collegium suscribált diákja küzdötte végig az

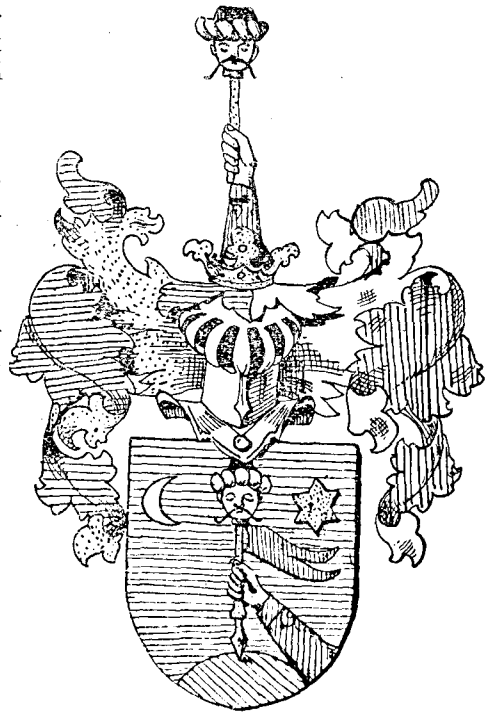
1848—49-iki szabadságharcot a hős Bethlen Gergely csapatában. A szabadságharc leveretése után sokáig bujdosott a hazában. Családjának óriási kiterjedésű birtokait feldúlták s a somogyomi ősi fészek a „Tordai kápolnával“ egyetemben a közpréda martaléka lett. A legújabb nemzedék számára már csak a régi nagyság roncsai s ereklye gyanánt. Gyermekei közül *Sándor* kir. járásbíró Máramaros vármegyében. Tudunkal egyedüli fiu-leszármazott ebből az ágból.

A somogyomi ágnek különben — följegyzések szerint — nagykiterjedésű birtokai voltak még a nagy-küküllőmegyei Holdvilág, a marostordamegyei Kisilye, az alsófehérmegyei Magyarlapud, a kisküküllőmegyei Korodszentmárton s a hunyadmegyei Szentadrás községekben.

A család eredetére vonatkozólag — a mint azt rövid tanulmányunk elején is megjegyeztük — kevés adattal rendelkezünk. Azt a nézetet, hogy a család eredete a „Torda“ ősmagyar névvel van összefüggésben, sem beigazolni, sem teljesen elejteni nem lehet; különben is ennek fejtegetése nem tartozhatik e dolgozat keretébe. A leszármazási táblázat összeállítására az első adat már az 1390-es évekkel kezdődik; a szakadatlan nemzedékrendet azonban csak a XVI. század közepe tájától sikerült az említett Mike-gyűjtemény s a családi iratok alapján összeállítani. Megjegyezni kívánjuk, hogy jelen leszármazási táblázatunk sem tart igényt a teljességre.

Az a kérdés, hogy a különböző előnevet használt ágak milyen czímet használtak — eldönthetetlen. A családi levelesládában találtam meg egy 1809-ből keltezett biznyságlevelet somogyomi Tordai Józsefnek névaláírását s neve mellett a vörös viaszba nyomott pecsétet — mely teljesen megegyezik a Sib. sbbg. A. cz. mű 466. tábláján előnév nélkül álló „Torday“ czímerrel.

A czímet rajzban is bemutatjuk. Kék mezőben, zöld halomból vörösmezű kar emelkedik, ki kezében arany markolatu vörös lobogós harezi kopját tart, melynek hegyére vörösezüst szegélyű turbános török fej van tűzve. A kopja alsó vége a zöld dombon nyugszik. A pajzs jobboldalán félhold ragyog, balján hatágu arany csillag. Sisakdísz a pajzsbeli alak. Takarók: kék-arany és vörös-ezüst.

Ennyiben foglaltam össze azon adatokat, melyeket eddig alkalmam volt összegyűjteni. A család eredetét s a különböző ágak keletkezésének a történetét kellő adatgyűjtések után — egy rendszeresen megírandó tanulmány lenne hivatva tárgyalni.

Rácz Viktor.

⁹ Reg. Arch. T. X. p. 108 n. 64. Magy. Tört. Eml. XXIII. 136, 141, 148, 530, 639 Török-Magyarokori állam okmt. III. 441.

¹⁰ Gyf. Kép. 25. Lib. Reg. 10. " Mike g. új.

¹¹ Szolnok-Doboka vm. Monogr. V. 232.

¹² Szolnok-Doboka vm. Monogr. IV. k. 156. l.

¹³ Magy. Tört. Eml. XXXVI. 189. 206

¹⁴ Családi leveles láda.

csikszentsimoni Endes család.

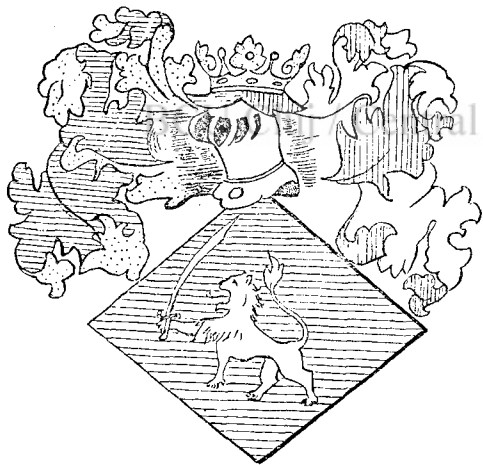
Az oklevelek csak a XVI. század közepétől kezdik emlegetni e család nevét, pedig éppen a név hun-székely keresztnévre emlékeztet s múltját meszsőbb időkben van jogosítva keresni.

Legelőször Endes Balázs névvel találkoztam, ki úgy látszik hatalmaskodó, szenvedélyes ember lehetett, csikszentimrei Márton Gergelyen erőszakoskodik, fiát félholtra veri; ezért Ödöfni László székely ispán ítélőszéke elé kerül és a megsebzett vérdíjában elmarasztaltatik. Ödöfni László 1552. április 2-án Csikszék tisztségét az ítélet végrehajtására útasítja. (Sz. Oklt. II. 101.) Midőn 1569. nov. 17-én Feltóti András és Lázár János beiktatják Andrászi Mártont és fiát Csik-Szent-Imre helyiségbe, a jelenvolt szomszéd birtokosok sorában találjuk Endes Balázst is. (Székely Oklevéltár II. 261.) Az ez évi lustrumban mint lófő szerepel. (Sz. O. II. 275.)

Fiaának, *Mihálynak* nevét az 1602. aug. 7-ki lustrum őrzi. (Sz. O. V. 234.) Ennek unokáiban a család két vonalra szakad, a szentsimonira és a frátaira.

I. A szentsimoni vonal.

Alapítója *Miklós*, ki 1659. jun. 15-én apjával, Bálinttal közösen címeres nemeslevelet szerez a következő címmel: kék mezőben három oroslán, felémelt jobbában görbe kardot tart. Sisakdísz nincs. Takarók: kék-arany - vörös-ezüst. (Barcsai Akosnak fennjelzett napon Szász-Sebesen kelt armalisa. Orsz. lt. gyulafehérvári kápt. Lib. Reg. XVII.)

Fiai közül *György* 1694-ben egész családjával tatár rabságba kerül. Róla írja Cserei Farkas: * „esmertem egy nemes embert a Székelyföldön, ki midőn látta volna, hogy feleségét elrablották s viszik a Tatárokat; a rejtekből melyben minden veszedelem nélkül megmaradhatott volna, elé ment és annak kedviért szerencsére vetvén fejét, maga is rabbá esett, s vigasztalásnak tartotta, hogy ki nem menthette is társát ellensége kezéből, legalább részes lehetett annak nyomorúságában. Szent Simoni Endes György vala ez, a felesége pedig Sz. Királyi Bors Anna . . .“ A tatár horda Buesákba hurezolja őket a többi székely fogollyal együtt, kiknek számát Cserei Mihály (258. §.) néhány ezerre teszi. Itt csakhamar hozzálátnak kiszabadításuk néhez munkájához. Endes György mindenek előtt kezességet vállal feleségéért s szabadon bocsátja, hogy otthon a kiváltásukra szükséges összeget kiteremtse.

Sándor Jánosnak öceséhez Mihályhoz (Datum loco ignoto. die nescio 1694.) intézett leveléből tudjuk,

hogy „Endes Györgynétől az ura 500 tallért kér vala, már négyszázra szállott, nem is jü alább. Endes Pannájé harmadfél száz, reméndkednek Bors György uramnak, váltaná meg, az pénzt is megadná, magát is akár feleségnek, akár szolgálójának ajánlaná.“ (Sz. Oklt. VI. 446.)

Endes Györgyné és Bors György uram tényleg meg is szerezték a váltságdíjat, az Endesek hazatérhettek Timembek murza sanyaru rabságából s a „funesta tragoediának“ egy örömteljes családi ünnep volt zárköve: Bors György uram lakodalma Endes Pannával.

E György az 1701. ápril 7-iki alsiki regestrumban mint „nobilis“ szerepel. (Sz. Oklt. VII. 67.)

Testvére volt *Mátyás*, ki 1702. jun. 12-én mint alsiki adószedő biztos említettik. (Sz. Oklt. VII. 109.) és *Mihály*, ki 1701. regestrumban lófő. (Sz. Oklt. VII. 67.)

Miklós (György fia) szintén előfordul az említett regestrumban, mint egyházi nemes. Gyermekei: Bálint, Erzsébet gyulafehérvári Csizsár Miklósné, József, János, Ádám és Anna tamásfalvi Turi Sándorné.

Bálintnak volt fia azon *Miklós*, ki mint a kir. ügyek igazgatója* és ítélőmester nagyobb szabásu tevékenységet fejtett ki. Róla írja Cserei Farkas, hogy jogtudományokban kiválóan jártas ember volt. Saját költségen adta ki Verbőczyi hármas könyvét és Erdély tételes törvényeit. Neje volt árapataki Geréb Éva, ettől fia János 1815 körül alsiki árvaszéki bíró, ennek ismét alcsernátoni Bernáld Rózától *Miklós* és *József*.

József katonai pályára lépett, előbb a császári hadseregben tisztt, honnan 1848-ban mint főhadnagy átlépett a magyar honvéd hadseregbe. Alapos képzettségét méltányolta Bem tábornok, midőn 1849. febr. 21-én századosná és ez év ápril 10-én őrnagygyá léptette elő és az 1-ső székely ezred 6-ik zászlóaljának vezetését bizta reá. (Nagy S. Háromsz. önvédelmi harca XVI. LIV.) Ő volt az, ki a segesvári csata előtt néhány nappal Clam Gallas seregét Szemerjánál visszavonulásra kényszerítette s az ott szorongott kis honvéd csapatot felmentette. A szabadságharc lezajlása után az osztrák kényuralom ő reá is bilincseket vert, két évig Theresienstadtban raboskodott a kegyelemből átváltoztatott halálos ítélet terhével.

Két izben nősült, először illyefalvi Biális Borbálát, utóbb Cernko Georgint vezetvén oltárhoz. Ma is él Csik-Szent-Simonon, 92 éves.

Miklós 1836—1847-ig csiki alkirálybíró volt, nejétől magyar-ceseztvei Miske Zsófiától 12 gyermeke született. Ezek közül legidősebb *Árpád* a kolozsvári lyceumban jogot végezvén honvéd lett, 1849. febr. 21-én hadnagygyá nevezetett ki (i. h. XVII.), 1849. júliusban már a 82. honvédzászlóalj 1-ső századának parancsnoka, százados, mint bátor, elszánt katona esett el a segesvári csatában. A csata utáni napon édes anyja Lüders orosz tábornoktól engedélyt nyert fia holttestét a csatatéren felkereshetni, minden erőfeszítése azonban hasztalan volt, fia holttestét soha fel nem találhatta.**

Gábor (sz. 1835, † 1893. aug. 2.) a kolozsvári jogakademián volt híres jogtanár s korábban Erdély legnagyobb jogásza. Nyugalomba vonulása alkalmával a Felső a vaskorona renddel tüntette ki.

* Cserei Farkas: Magyar és Székely Asszonyok Törvénye, 207. és 208. l.

* Lásd oklevéltárunkat, 3. sz.

** Történelmi Lapok 1897. évf. 129. 130. l.

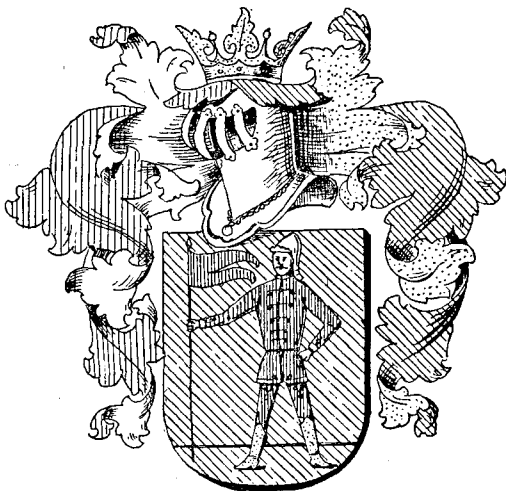
Kálmánnak csikmadefalvi Istvánffi Josephintől született fia: *Miklós*, kolozsvári kir. alügyész.

A címerszerző Miklós fiától, *Mihálytól* is jön le egy ma is élő ág, melynek végső nemzedékén találjuk *Antal* m. kir. csendőr főhadnagyot.

II. A frátai vonal.

Míg a család elébb tárgyalt vonala mindvégig megmaradt ősei birtokán, addig ezen vonalnak folytonos vándorlás, költözködés jutott osztályrészül. S míg amazok állandóan tevékeny részesei a közéletnek, ezek csak nagyritkán cserélik föl földbirtokukhoz kötött életmódjukat.

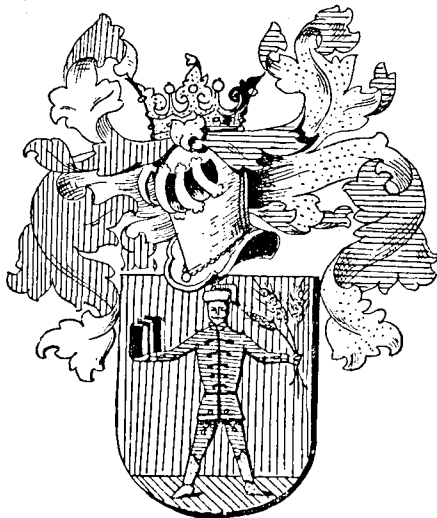
Ezen ág alapítója *György*, a csiki gyalogság vezetője, megelőzvé atyját és testvérét 1620. december 15-én címerez nemeslevelet szerzett ilyen címerrel: zöld mezőben vörös ruhás férfi jobbjában vörös zászlót tart. Sisakdísz nincs. Takarók: vörözüst-zöldarany.

(Gyulafehérvári Kápt. Ciste Kolozs XV. 47.)

Fiát, *Jánost* már Ménaságon találjuk, 1672-ben tanu Bocskor János ügyében, ekkor 33 éves. (Sz. O. VI. 327.) 1701-ben mint egyházi nemes szerepel az alsiki regestrumban. (Sz. Oklt. VII. 60.) Fiai közül *Mihály* Mindszinten telepedik le. Csikszeredán 1710. okt. 15-én tartzott megyei közgyűlés az adó megállapító bizottságba küldi ki (Sz. Oklt. VII. 155.)

Mátyás és fiai Csikszentmártonban és Kantafalván találhatnak lakóhelyet Erről a Mátyásról emlékszik meg Cserei Mihály historiájában, irván, hogy kurucz társaival a háromszéki labanczokra tör. Fiai közül: *Mihály*, *György* és *Péter* 1717. év október hó 1-én III. Károlytól címerez nemeslevelet nyernek.

Kihirdetve Kolozsvárt 1718. márcz. 28. (Lib. Reg. VI. 470.) Czímerük ez: vörös mezőben kékruhás férfi jobbjában könyvet, baljában három búzakalászt tart. Sisakdísz: nincs. Takarók: vörösarany-kékezüst.

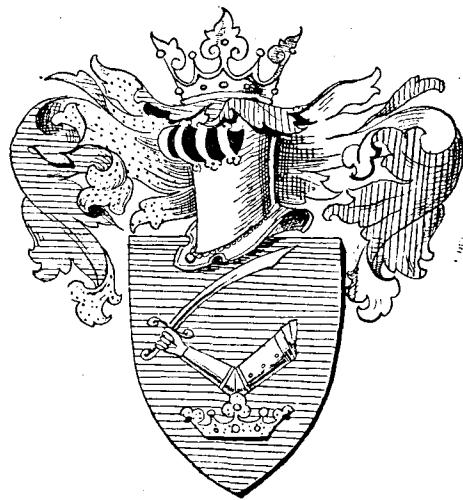
Balázs leszármazóit előbb Csik-Szent-Györgyön, utóbb (1842. körül) Magyar-Frátán és Mező-Bődn találjuk, sőt egyik mellékága ma Aradon székel. Ezek közül volt *Dániel* főkormányzéki fogalmazó, ki a gr. Lázár birtokok vásárlásán óriási összegeket veszítvén e fölötti bánatában megtébolyodott, a család szerencsétlenségét fokozta, hogy a hú feleség is aggodalmi közepette férje sorsára jutott s rövid időközön belül mindketten elhunytak, árván hagyván kised korukban gyermekeiket: *Dánielt*, ma az „Aradi Híradó” szerkesztője — és *Bertát*.

Bánffy-Hunyad környékén szintén élt egy ága a családnak, de összeköttetéseit a fővonallal nem ismerjük. Törzsöke *Ferencz* 1800-as évek elején a br. Bánffy család kalotaszegi közös uradalmának inspektora volt. Kalota-Szent-Királyon lakott. Fia volt *Miklós*, 1837-ig — atya haláláig — főszolgabíró Kolozsmegye bikali járásában, azután atya hivatalába lépett s azt 27 éven át haláláig viselte. (Lásd II. táblán.)

II. TÁBLA.

Ferencz, † 1837		
Széki Anna		
Julia	Miklós	Anna
Strohmayer Alajos	† 1864	érsekujvári Gyarmathi Sándor
Mária		Emma
Gaszner Sándor Bánffy-Hunyadon		Mikola István Oroszházán

Végezetül be kell számolnom azon körülményről, hogy a fent körülírt 3 címerez nemeslevelen kívül a család még egy negyediket is szerzett. II. Rákóczi György 1653. február 18-án csik-szent-simoni Endes Péter részére armalist ad ki következő címerrel: kék mezőben koronán könyöklő kar karddal. Sisakdísz nincs. Takarók: kék arany-vörözüst. Ezen Endes Pétert azonban táblázatunkon elhelyezni nem tudjuk. Gyaníthatólag a 4-ik lépcsőn álló Miklós és György testvére volt s így azon érdekes esettel állanánk szemben, hogy három testvér egészen önállóan három különböző címerlevél szerzője lett.

Sándor Imre.

Ősfák.

— Összeállította: Gy. R. —

Pótlás a XVII. számú ősfához.

(Mult számunkból tévedés következtében kimaradt.)

9. A nagy-ercsei Toldalagi cs.

Források: K. 236; N. J. XI. 146; M. N. Zs.; Tb. d. gr. H.; S. ung. A.; S. sbbg. A.; Jegy.

Rangemelések: Grófság, kelt Bécs, 1744. XI. 13. nyerték nagy-ercsei Toldalagi Mihály és gyermekei: László, János, Ferencz, Pál, Erzsébet, Kata és Sára. (Orsz. It. Lib. Reg. Transsylv. IX. 582.)

NB. Mihály nem élvezhette grófságát, mivel annak kihirdetése előtt elhalt.

Toldalagi János, † 1732.

János, † 1722 †	Mihály, † 1744 előtt gróf 1744 tancsi Földvári Erzsébet sz. 1700 körül					
László gr. 1744	János gr. 1744	Ferencz gr. 1744	Pál gr. 1744	Erzsébet gr. 1744	Kata gr. 1744	Sára gr. 1744

Czímer: Lásd S. sbbg. A. 42 táb. (a grófi a kir. könyv. le van írva).

10. A tancsi Földvári cs.

Források: K. 86; N. J. IV. 230; S. ung. A. Spll.; S. sbbg. A.; Jegy.

Rangemelések (nemességre vonatkozó adatok): Régi nemes család, melyből János cs. kir. kamarás. (1867.)

Grófság, kelt Bécs, 1755. II. 18. nyerték tancsi Földvári Ferencz, neje Kún Erzsébet és gyermekei: István és Sára.

Földvári Pál

Pál	György ettől a nemesi ág
Ferencz, sz. 1700, gróf 1755, † 1770 kaáli Kún Erzsébet	Erzsébet gr. Toldalagi Mihály † 1744 előtt
István gróf 1755	Sára grófnő 1755

Czímer: Lásd S. sbbg. A. 38. táb.

NB. A kir. könyv. a czímer le van írva.

11. A czegei Wass cs. Lásd VI. 2. alatt.

Wass János, † 1680	Daniel a) hidvégi Mikó Ilona b) vaji Vay Judit	a)-tól Miklós, gróf 1744 György, gróf 1744 b)-tól Ádám, gróf 1744
--------------------	--	---

12. A vaji és luskodi Vay cs. Lásd V. 2. és XVII. 2. alatt.

13. A losonczyi Bánffy cs. Lásd IX. 10 alatt.

Bánffy Kristóf	Zsigmond háro	László	Ferencz, sz. 1695, † 1773 b. Kemény Zsuzsa
----------------	------------------	--------	---

14. A gyerb-monostori Kemény cs. Lásd VII. 8. a.

Kemény János báro 1704	Zsuzsa b. Bánffy Ferencz, sz. 1695, † 1773
---------------------------	---

15. A bethleni Bethlen cs. Lásd XVII. 4. alatt.

Bethlen János	Pál	János gróf, 1697 XI. 13	Dávid gr. Teleki Klára, † 1779
---------------	-----	----------------------------	-----------------------------------

16. A széki Teleki cs. Lásd I. 1. alatt.

Teleki Mihály gr. 1685	Mihály gr. 1697	János Vay Borbála	Klára, † 1779 bethleni gr. Bethlen Dávid
---------------------------	--------------------	----------------------	---

XIX.

széki gróf Teleki Stefania leszármazása.

1	2	3	4	5	6	7	8
széki gróf Teleki Mihály	makfalvi Dózsa Ágnes, † 1806	Drauth Leopold-Mihály sz. 1734 VII. 4., † 1803 IV. 26.	Rauss Mária sz. 1761 V. 28., egybk. 1783 II. 25, † 1833. I. 7.	waldaui Seidl Antal-Domokos sz. 1764 V. 21, nemes 1820, † 1825. II. 18.	hermannsfeldi Fabritius Zsuzsa sz. 1752, egybk. 1780, † 1802. XI. 20.	thurnbergi Regelsberg József	Schmidt Mária
Mihály sz. 1782, † 1823	Amália-Friderika sz. 1798 VIII. 3, † 1883. II. 28	István sz. 1822. VIII. 20, † 1878. IX. 7.	Antal-Frigyes-András sz. 1788. V. 5, † 1848. IV. 2.	Henrietta-Wilhelmina-Mária-Zsófia, sz. 1824: VI. 27, egybk. 1851. I. 14, † 1887. VI. 3.	Stefania, sz. 1864.		

1. A széki Teleki cs. Lásd I. 1. alatt.

Teleki Mihály gróf 1685.	Mihály gróf 1697	János	Pál † 1773 gr. Haller Borbála sz. 1720	Mihály Dózsa Ágnes † 1806
-----------------------------	---------------------	-------	---	---------------------------------

2. A makfalvi Dózsa cs. Lásd I. 2. alatt.

Dózsa Tamás lustr. 1636	Tamás lustr. 1677	Mihály 1690	Mihály	Mihály	Ágnes, † 1806 gr. Bethlen Julia gr. Teleki Mihály
----------------------------	----------------------	----------------	--------	--------	---

3. A Drauth cs.

Források: Jegy. — Brassói szász cs.

Rangemelés: Czímeres nemeslevél, kelt Gyulafejevárv, 1670. XII. 8. Apaffi Mihálytól Drauth Simon senator és neje részére. Ki lett hirdetve: Gyulafejevárv, 1670. XII. 19-én. (Hiteles másolat birtokunkban.)

Czímer: Damaskozott kék pajzsban függő zöld gyepen két szemközt álló arany-oroszlán, a jobboldali felemelt jobbában-, a baloldali felemelt taljában egyenes kardot tart. Sisakdisz: nincs. Takarók: Variorum colorum (kékarany-pirosezüst).

Drauth Márton, sz. 1488, † 1540

Tamás (máshol mint Mártonnak livére)	György
Antal, † 1598	György, senator ettől is egy ág
Mihály, senator, † 1613	János, † 1627. III. 11. Simon, † 1664. X. 29.
Mihály	Simon
Márk, sz. 1635, † 1706 XI. 25. földvári ev. luth. lelkész	sz. 1647. VI. 20, nemes 1670, † 1693. VIII. 27. Bartosch Sára sz. 1655, egybk. 1672. II. 28, † 1717. XI. 15.
Márk, sz. 1665, † 1724 földvári ev. luth. lelkész	Simon, ev. luth. lelkész ettől a nemesi ág
Lőrincz (máshol László sz. 1713. I. 6, † 1756. VI. 25. mint senator	János sz. 1679, † 1733 katholizál a) Mauksch Margit, egybk. 1704 b) egy bécsi nő
Trauzner Sára, † 1791. IX. 17. *)	Sára, sz. 1706. XII. 3. Paup de Drauth Antal 1726-ban nemességet és honfűntást nyert (Lib. Reg. Transsylv. VII. 676.)
Leopold-Mihály sz. 1734. VII. 4., † 1803. IV. 26	
a) Margit-Anna, Scheipner özvegye b) Rauss Mária, sz. 1761. V. 28., egybk. 1783. II. 25, † 1833. I. 7.	
b)-tól: Amália-Friderika sz. 1798. VIII. 3., † 1883. II. 28.	
a) gr. Teleki Mihály, sz. 1782, † 1823. a) gr. Nádasdi Ferencz	

*) Máshol Trauzner Sára helyett Frantzen Sára (a Tivadaré) áll.

4. *A Rauss cs. Medgyesi szász cs., honnan Brassóba származtak.*

Források: Jegy.

Nemességre vonatkozó adatok: Nincsenek.

Czímer: Nem ismerjük.

Gáspár
Medgyesről Brassóba költözik

Gáspár, senator

Márton
gyermekkorában megvakul, azonban mint tudományos férfiú papságot viselt,
† 1712.

János, sz. 1689, † 1735. XII. 15.
róm. szbir. nemes
scheunei Arnold Anna

Gáspár
volkányi ev. luth. lelkész, † 1795. II. 14.
Barbenius Anna-Mária, egybk. 1748.

Mária, sz. 1761. V. 23, † 1833. I. 7.
Drauth Leopold-Mihály, sz. 1734. VIII. 4., egybk. 1783. II. 25, † 1803. IV. 26.

5. *A waldai Seidl cs.*

Források: Jegy.

Rangemelés: Czímeres nemeslevél, kelt Schönbrunn 1821. VI. 1. nyerték Seidl Antal, brassói harminczados s fiai: Károly, Frigyes-Antal a „waldai“ előnévvel. (Legfels. elhatár.: 1820. IX. 15., „Wiener Zeitung“ 211. sz.)

Czímer: Egyenes, hegyével a pajzs felső széléig nyúló, domború szélű kék gula által — melyben egymásmellett két hatágú ezüst csillag (Castor és Rollux) látható — hasított piros pajzsban jobbról arany kigyó, balról kétfarkú arany oroszlán. Sisakdísz: Három ezüst strucz toll. Takarók: Pirosarany-kékezüst.

Seidl György-János,
sz. 1727. IV. 23. Grácban,
orvostudor és tölcsvári vesztégyár igazgató
neje Justan Johanna

Antal-Domokos
sz. 1754. V. 21. Munkács, † 1825. II. 18, nemes 1820.
a) hermannsfeldi Fabritius Zsuzsa, sz. 1752, † 1802. XI. 20.
b) nemes Fronius Kata (özv. Barbeniusné)

6. *A hermannsfeldi Fabritius cs.*

Források: Jegy.

Rangemelés: Czímeres nemeslevél, kelt Bécs 1724. VI. 8. nyerték Fabritius Lukács, György, Pál; Lukács gyermekei néhai frankensteini Frank Ágnestől: János-György, Anna-Teréz; György neje Olescher (nem Olesia) Anna-Mária, fia János-György; Pál neje Kisling Ágnes és leánya Anna-Mária a „hermannsfeldi“ előnévvel. (Orsz. lt. Lib. Reg. Transsylv. VII. 474.)

Fabritius Pál, sz. 1661, † 1705	Lukács, nemes 1724 frankensteini Frank Ágnes György-János, nemes 1724 sz. 1689, † 1767 a) Olescher Anna-Mária egybk. 1716, † 1736 b) neukirchi Schemelius Ágnes, egybk. 1738, † 1749 Pál, nemes 1724. Kissling Ágnes } nemes 1724	János-György, nemes 1724 Anna-Teréz, nemes 1724 a-tól Zsuzsa, sz. 1752, † 1802. György-János } nemes 1724, sz. 1717, † 1775 Kein Anna-Mária } sz. 1727, eb. 1747 sz. 1754, egybk. 1780, † 1825	waldai Seidl Antal-Domokos sz. 1754, egybk. 1780, † 1825

Czímer: Négyelt pajzs; az 1. és 4. piros mezőben kőnyökében meghajtott arany grif-láb körmeivel egyenes kardot tart; a 2. és 3. kék mezőben zöld dombból három hosszuszáru, arany loherelevél (hármás) nő ki. Sisakdísz: A grif-láb kardostól a koronából kinövő alakban. Takarók: Variorum colorum (kékarany-pirosezüst).

NB. A czímer a kir. könyvben le van írva.

7. *A thurnbergi Regelsberg cs.*

Források: Jegy.

Rangemelés: Czímeres nemeslevél (osztrák), kelt 1774.

XI. 12. nyerte Regelsperger Fülöp, alhadnagy a nemes német testőrségben, a „thurnbergi“ előnévvel. Ez alkalommal régi nevét „Regelsbergre“ változtatta. (A diplomának hiteles másolata birtokunkban van.)

Regelsberg Fülöp, sz. 1722, † 1783, nemes 1774
Hammerschmidt Mária, egybk. 1754.

József, sz. 1757, † mint alezredes 1843. I. 29.
a) Hammer Antonia, † 1786
b) Schmidt Anna-Mária, egybk. 1791, † 1828

b)-től Anna-Mária-Wilhelmine, sz. 1798, † 1885
waldai Seidl Antal-Frigyes-András, sz. 1788, egybk. 1821, † 1848

Czímer: A diplomában így van leírva: „... Nämlich einen ablang in zween gleiche Theile abgetheilten Schild, in dessen vordern goldenen Feldung ein mit drei Zinnen ausgezierter runder Thurm auf einem hohen weissen Berg zu sehen, denn das hintere rothe Feld mit drei rechts schief liegenden silbernen Balcken belegt ist; auf dem Schilde ruhet ein rechts gestellter offener gekrönter mit einem goldenen Kleinod und einer zur rechten roth und gold, zur linken roth und silber kunstmässig vermischte herabhängenden Decke gezielter adelicher Turniers-Helm, worauf rechts gewendet der vordere Theil eines silbernen Greiffen mit einem blossen Schwerd in der rechten Klaue hervorgetraget ...“ Vágott pajzs jobboldali aranymezejében, fehér sziklacsúcson hármás ormozatu kerek torony; a baloldali vörös mező három jobbaránt polyával metszve. Sisakdísz: jobbra fordított növekvő ezüst griff, jobb első lábában egyenes kardot tartva. Takarók: vörös-arany, vörös-ezüst.

8. *A Schmidt cs.*

Források: Jegy.

Nemességre vonatkozó adatok: Nincsenek.

Czímer: Nem ismerjük.

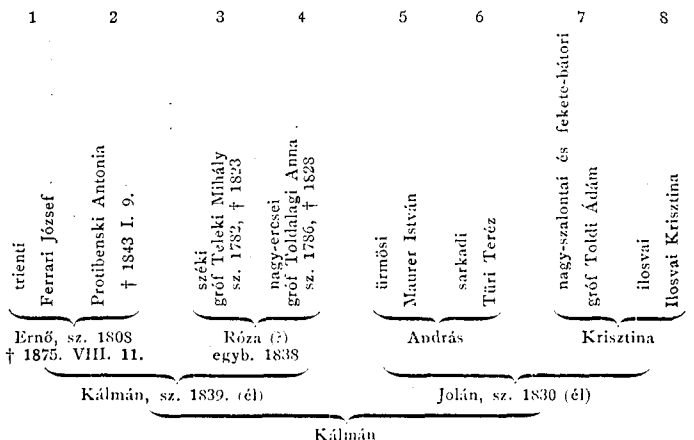
Schmidt N.
orvostudor

Johanna
sz. N.-Szeben 1770. I. 2, † Bécs 1837. IV. 14

Anna-Mária, † 1828
thurnbergi Regelsberg Józsefné

XX.

trienti Ferrari Kálmán leszármazása.

1. *A trienti Ferrari cs.* Tirolból származott hazánkba, jelenleg Harinán (Szoln.-Dob. vm.) birtokos. Források: Jegy.

Rangemelés: Czímeres nemeslevél, kelt 1829. V. 9., I. Ferencz esászártól nyerte Ferrari József, trienti püspöki tanácsos.

Czímer: Osztott pajzs; a felső kék mezőben két hatágú arany csillag között két András-kereszt for-

mában egymásra rakott lúdtoll (írótoll); az alsó arany mezőben három (2, 1) piros (P) rózsza. Sisakdísz: Kiterjesztett szárnyú gólya (P) csőrében kigyó. Takarók: Kékarany-pirosezüst (P).

2. *A Protibenski cs.*

Ezen családról adataink nincsenek.

3. *A széki Teleki cs.* Lásd I. 1. alatt.

Teleki Mihály { Mihály { János { Pál { Mihály { Mihály
gr. 1685 { gr. 1697 { { † 1773 { Dózsa Ágnes { gróf Toldalagi Anna

4. *A nagy-ercsei Toldalagi cs.* Lásd XVII. 9. alatt.

Toldalagi Mihály { László { István { Anna
gróf 1744 { gróf 1744 { br. Bánffi Eszter { gr. Teleki Mihály

5. *Az ürmösi Maurer cs.* Lásd XV. 5. alatt.

Maurer Mihály { Mihály { István { Ferencz 1727 { István
1642. donatiót nyer { 1706. { 1706. { árapataki Geréb Éva { sarkadi Türi Teréz

6. *A sarkadi Türi cs.*

Források: N. J. XI. 357.

Nemességre vonatkozó adatok: Kihalt birtokos nemes család.

Czímer: Nem ismerjük.

Türi András { Teréz
gálospetri Csongrádi Teréz { Maurer István

7. *A nagy szalontai és fekete-bátori Toldi cs.* Lásd XVI. 6. alatt.

Toldi Zsigmond { Ádám
gróf 1755 { a) ilosvai Ilosvai Krisztina
b) Ceuker (Zeuker) Mária

8. *A nagy-ilosvai Ilosvai cs.*

Források: N. J. V. 230; S. ung. A.; stb.

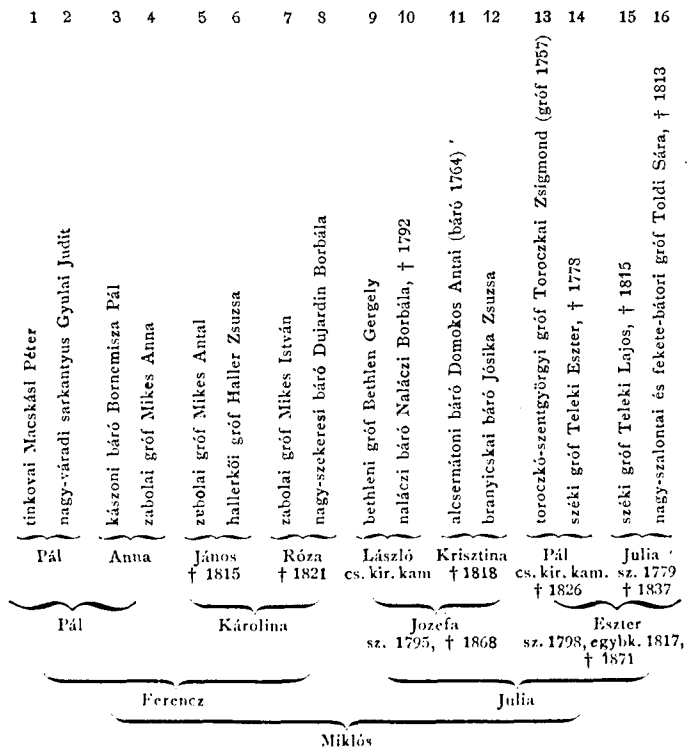
Nemességre vonatkozó adatok: Ős nemes cs.

Czímer: Lásd S. ung. A. 197. táb.

Ilosvai László { Krisztina
gr. Toldi Ádám

XXI.

tinkovai Macskási Miklós leszármazása.

1. *A tinkovai Macskási cs.* Lásd II. 8. alatt.

2. *A nagyváradi sarkanyus Gyulai cs.* Lásd II. 7. alatt.

3. *A kászoni Bornemisza cs.*

Források: K. 53; N. J. II. 181, XIII. 149; M. N. Zs.; S. ung. A.; S. sbbg. A.; Jegy.

Rangemelés: Báróság, 1717-ben III. Károlytól nyerte csik-nagykászoni Kászoni János, ki magát ezután „Bornemisza de Kászon“ írta.

Czímer: Lásd S. sbbg. A. 44. táb.

csik-nagykászoni Kászoni János { Pál, † 1770
1717-ben br. Bornemisza lett { gr. Mikes Anna

4. *A zabolai Mikes cs.* Lásd II. 9. alatt.

Mihály, { István { Anna
br. 1693, gr. 1696, † 1721 { sz. 1708, † { a) b. Bornemisza Pál
b) b. Dániel István, cs. kir. kam., † 1788

5. *A zabolai Mikes cs.* Lásd II. 9. alatt.

Mihály { Ferencz { Antal
báró 1663, gr. 1696, † 1721 { † 1727 { gr. Haller Zsuzsa

6. *A hallerkői Haller cs.* Lásd I. 5. alatt.

István, báró 1699, † 1710 { János { Zsuzsa
gr. 1713 { gr. Mikes Antal

7. *A zabolai Mikes cs.* Lásd II. 9. alatt.

Mihály, { István { István
báró 1693, gr. 1696, † 1721 { sz. 1708, † { b. Dujardin Borbála

8. *A nagy-szekeresi Dujardin cs.* Lásd II. 15. alatt.

Ferencz-József, 1715 { Ferencz { Ferencz { József { Borbála
† 1770 { gr. Mikes István

9. *A bethleni Bethlen cs.* Lásd XVII. 4. alatt.

László, { Gergely
gr. 1697. III. 21, † 1717 { b. Naláczai Borbála, † 1792

10. *A naláczai Naláczai cs.* Lásd XI. 7. alatt.

György, { László { Borbála, † 1792
báró 1726, † 1732 { br. 1726 { gr. Bethlen Gergely

11. *Az alsó-csernátoni Domokos (Domokos) cs.*

Források: Lásd IV. 1. alatt.

Nemességre vonatkozó adatok: Lásd IV. 1. alatt.

Báróság, kelt Bécs, 1764. V. 12. nyerték alcsernátoni Domokos Antal, itélőmester, neje báró Jósika Zsuzsa és gyermekei: Antal, Mihály, Teréz, Róza és Krisztina. (Orsz. lt. Lib. Reg. Transsylv. XI. 140.)

Czímer: Lásd IV. 1. alatt.

Antal, báró 1764 { Antal, báró 1764, †
báró Jósika Zsuzsa { Mihály, báró 1764, †
Teréz, b. 1764, báró Miske Józsefné
Róza, b. 1764.
Krisztina, b. 1764, † 1814
a) gr. Bethlen Lászlóné
b) gr. Haller Zsigmondné († 1803)

12. *A branyicskai Jósika cs.* Lásd IX. 11. alatt.

Gábor, báró 1698 { Zsuzsa { Zsuzsa
Gábor { b. Domokos Antalné

13. *A torockó-szentgyörgyi Toroczkai cs.* Lásd IX. 4. alatt.

Ferencz { Ferencz { Kristóf { István { Zsigmond { Péter { Zsigmond { Zsigmond gróf
1516 { 1572 { 1643 { 1757 és 1786
gr. Teleki Eszter
† 1778.

14. *A széki Teleki cs.* Lásd I. 1. alatt.

Mihály { Sándor { László { Eszter, † 1778
gróf 1685 { gróf 1696 és 1697 { sz. 1710, † 1778 { gr. Toroczkai Zsigmondné

15. *A széki Teleki cs.* Lásd I. 1. alatt.

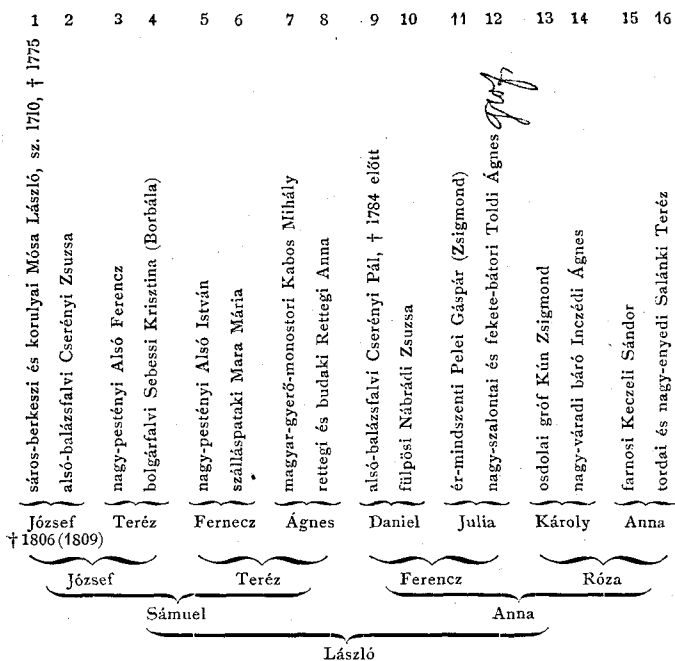
Mihály { Sándor { Lajos, † 1758 { Lajos, † 1815
gróf 1685 { gr. 1696 és 1697 { gr. Toldi Sára, † 1813

16. *A szalontai és fekete-bátori Toldi cs.* Lásd XX. 7. alatt.

Ádám, gróf 1755 { Sára, † 1813
gr. Teleki Lajosné († 1815)

XXII.

sáros-berkeszi és karulyai Mósa László leszármazása.

1. *A sáros-berkeszi és karulyai Mósa cs.* Lásd V. 3. alatt. Donatiót nyertek 1609. május 2-án Báthori Gábortól (Mike).

2. *Az alsó-balázsfalvi Cserényi cs.* Lásd I. 9. alatt.

3. *A nagy-pestényi Alsó cs.* Lásd V. 1. alatt.

4. *A bolgárfalvi Sebessi cs.* Irták magukat Káransebes, Borbátviz és Borosjenőről is.

Források: K. 261; N. J. X. 115; B.; Pál. I.; Jegy.

Rangemelések (nemességre vonatkozó adatok): Donatiós nemes cs., a zarándmegyei Bolgárfalvát állítólag 1595-ben nyerték.

Czímer: Kerek pajzsban páncélos kar három nyílvesszőt (hegyükkel felfelé) tart. Sisakdisz: kék-arany-vörösezüst.

5. *A nagy-pestényi Alsó cs.* Lásd V. 4. alatt.

6. *A jelső-szálláspataki Mara cs.*

Források: K. 260; N. J. VII. 287; B.; S. ung. A.; Jegy.

Rangemelések (nemességre vonatkozó adatok): Régi donatiós nemes cs. A család — állítólag — 1453-ban erősített meg hunyadmegyei birtokaiban.

Czímer: Lásd S. sbbg.; A. sppl. 250. táb.

7. *A magyar-gyerőmonostori Kabos cs.* Lásd I. 10. alatt.

8. *A rettegi és budaki Rettegi cs.* Lásd VIII. 1. a.

9. *Az alsó-balázsfalvi Cserényi cs.* Lásd I. 9. alatt

10. *A fűlpösi Nábrádi cs.*

Források: N. J. VIII. 3.; S. ung. A.; Jegy.

Nemességre vonatkozó adatok: Szatmár vm. ősrégi nemes cs. Állítólag Ulászló királytól számos jószágokra új adományt nyert.

Gábor 1687-ben Erdélyben honfusittatik.

Czímer: Lásd S. ung. A. 322. oldal.

Gábor { Zsuzsa
indig. 1687 { Cserényi Pál, † 1784 előtt

11. *Az ér-mindszenti Pelei cs.*

Források: K. 260; N. J. IX. 204. és 845.; Jegy.

Nemességre vonatkozó adatok: Igazolta e cs. nemességét és címerét pécsujfalusi Péchy György-Péter-András a kamarási méltóság elnyerése alkalmával.

12. *A nagy-szalontai és fekete-bátori Toldi cs.*

Lásd XX. 7. alatt.

György { Mihály { György { József { Ágnes
1725 { György { Ádám { Pelei Gáspár (Zsigmond)
1745 { gróf 1755

13. *Az osdolai Kun cs.* Lásd IX. 1. alatt.

István, gróf 1762 { Zsigmond, gróf 1762
b. Inczédi Ágnes

14. *A nagy-váradai Inczédi cs.*

Források: K. 126; N. J. V. 240; M. N. Zs.; S. ung. A.; S. sbbg. A.; Jegy.

Rangemelések (nemességre vonatkozó adatok): A cs. magát Dalmáciából eredeztetni, hol többi között Incze helyiségét is birta. Régi nemességük megerősítő címeres nemeslevelüket Rudolf királytól nyerték. Mihály, rokonságban lévén Apaffi Mihály-néval, Bornemisza Annával, nagyváradai curiáját elhagyva, Erdélybe telepedett.

Báróság, kelt Bécs 1749. XII. I. Mária Teréziától nyerték váradai id. Inczédi József, neje br. Jósika Judit, fiai: József és Mihály és József neje Biró Anna az Inczédi névnek „Josintzi“-re változtatásával és „josintzi“ előnévvel; továbbá id. Inczédi Józsefnek fivére Gergely és unokaöccse Sámuel (ezek Inczédiek maradtak). (Orsz. It. Lib. Reg. Transsyl. IX. 864.)

Mihály Erdélybe telepedett † 1658 { Péter, sz. 1638, † 1674, ettől a nemesi ág (†)
Pál, † 1704 { József, 1749 báró Josinezi { József
b. Josika Judit { Biró Anna
Gergely, 1749 báró Inczédi { Mihály
Mihály 1685 { Sámuel, 1749 báró Inczédi
Gergely, ettől egy † nemesi ág

Czímer: Lásd S. sbbg. A. 47. táb. és a kir. könyv., hol a bővített címer le van írva.

15. *A farnosi Keczei cs.* Lásd XIII. 1. alatt.

16. *A nagy-enyedi és tordai Salánki cs.* Lásd XVIII. 2. alatt.

János 1619 { János 1665 { Mózes { Gábor { Teréz
† 1770 { Keczei Sándor

hatolykai Pótsa József.

1836—1903.

Immár egy szomorú rovattal bővült folyóiratunk kisdéd kerete. Egymásután dőlnek ki társadalmunk oszlopos tagjai s mi — kik éppen társadalmunk érdekében bontottunk lobogót — kétszeresen érezzük a ránk nehezedő kötelesség súlyát, mely az ujjonnan hantolt sírok fölött a hála és tisztelet adóját lerónni parancsolja.

Szomorú kötelességünk tudatában, a fájdalom és veszteség érzetével gondolunk földi pályáját dicsően megfutott bajnok eltűnt szellemére. Nagy volt ő közöttünk, — méltó helyet fog találni ősei között.

Julius 10-én érkezett a hír, hogy hatolykai Pótsa József cs. és kir. val. belső titkos tanácsos és kamarás, Háromszék vármegye főispánja, az a nagy férfiú, kinek nevéhez fűződik Háromszék vármegyének közigazgatási, közgazdasági, ipari és közművelődési fejlődése, a kinek kezében futott össze az emberbaráti intézmények megalkotásának minden szála, — immár megtért ősei közé. „Háromszék atyjának“ végsőt dobant szive . . .

hatolykai Pótsa József 1836 május 14-én született Marosvásárhelyt, előkelő székely nemes családból. Tanulmányait Kolozsvárott végezte, majd atyai birtokára vonult vissza, a hol 1861-ig gazdálkodott. 1861-ben Kis-Küküllő megye jegyzővé választotta, de kevéssel utóbb ismét lemondott. Béldi Ferencz gróffal együtt megalapította a kisküküllőmegyei gazdasági egyesületet, a mely még most is virágzik. Az alkotmány visszaállítása után különösen a székely megyék közoktatásügyének fejlesztése körül szerzett érdemeket. 1872-ben Kis-Küküllő megye alispánjává választották, majd öt évvel később, 1877-ben Háromszék megye főispánja lett. Mint főispán hasznos és üdvös tevékenységet fejtett ki. A kivándorlás és az uzsora csökkentésére mezőgazdasági egyesületet, takarékpénztárt alapított és megalapította a székely háziipari egyesületet. Nagy része volt a sepsi-szentgyörgyi szegényekháza és fiúárvaház s a székely fürdők látogatottságának előmozdítására alakult Kárpát-egyesület megalapításában. A Cserey János özvegye által a megyének ajándékozott muzeumnak is ő szerzett megfelelő helyet. 1896-ban a király valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki, 1899-ben pedig a kamarási méltóságot kapta.

Hahold de Genere Buzád, 1192.

Hahold, 1226—1239.

Vasmegye főispánja.

István, 1267—1294.

Tótországi bán

alsó-lindvai Bánffi Miklós, 1323—1345

Horvát- és tótországi bán

László, 1338—1371.

Zsigmond, 1398—1401.

Salamonvári Beatrix

Dorottya, 1424—1432.

ghimesi és gácsi Forgács János

Gergely, † 1514.

nyitrai főispán

ruszkai Dobó Zsófia

Zsigmond, 1547.

kincstárnok.

Zolyomi Kata

Margit

ráthoti Gyulaffi László

1549—1575. tábornok

László, 1605.

Széchy Kata

Borbála

kapivári Kapi András 1614.

Gábor 1664—1688.

viczei Midszenti Erzse

János, 1608.

m.-bikali Vitéz Klára

Teréz

altorjai Apor Lázár

Lázár

nagyváradai Sarkantus Gyulai Klára

Klára

esikszentmártoni Szabó Ferencz

Karolin

hatolykai Pótsa Pál

József 1836—1903.

Oklevéltár.

Rovatvezető: galgói Rác Viktor.

15.

Zágoni Aranka Györgynek, az erdélyi nyelvművelő-társaság titkárának végrendelete. 1810.

Ha míg élnék, más újabb Rendelést nem teszek, az én végső Rendelésem ez:

1. A vas Táblák, a Hijjun és kementzén lévő vas ajtók, kementzék, és a Boltbanlévő Tékkák a Házal együtt Hintsné aszszonyomnak Töke Anna aszszonyomnak vissza maradnak minden teher nélkül. Háládatosságából ő Kegyelmének hagyom azt a három fiokos sárga almáriomot, melyen a Téka áll; ezt pedig az üveges ajtaival Josefnek a Deáknak, s hogy legyen mire tegye, melléje hagyom az író fioktalan asztalommat. Szabadiné aszszonyomnak hagyom a Nappali Házomban lévő esmét három fiokos Fejérműs Tiszafa Subládát. Nagy Józsefné aszszonyomnak azt az író asztalt, mely az ablak s a kapu közére nyíló ajtó között áll. Hints Lörintzné aszszonyomnak hagyom a kettős külső belső ablakokat is, az ablakokhoz tartozó rostélyos Táblákkal s a mely Hordóim ő Kegyelménél volnának, azokat oda ajándékozom.

2. Ha pénzem marad pengő pénzben, vagy Papirosban, vagy adósságban, úgy egyebem a mi a Házban, Pintzében maradna, kivéven könyveimet, s Írásaimat, s más Kéz Írásokat, azt hagyom Testvéreimnek, s azok Gyermekének iljen móddal és mértékben: Elsőbben ha ki telik a maradandó pénzből, adósságból, s a kotyavetyén gyülemű Summából (mert a könyveken, s Írásokon kívül hányassék minden kotyavetyére) tehát Ester hajadon testvéremnek, ki Kasza József ötsém mellett lakik, úgy a hugomnak a Néhai Aranka Mária Hugom hajadon leányának, ki itt M.-Vásárhelyen Gyöngyösi Uramnál lakik a kettőnek külön külön hagyok két két száz német forintokat, adassák a pénzt a nevezett Tutorok kezébe, kedveskedjenek véle, tegyenek az árvák szükségeiről is, a mi azoknak halálával maradna, ha egészen meg maradna is, legyen az övék. Kasza József ötsémnek hagyok hasonlóképen két száz forintot. Aranka Agnesnek néhai Daniel ötsém férjnél lévő leányának esmét külön két száz forintot. Aranka Dánielnek, a néhai Dániel ötsém Deák fiának hasonlóképen kétszáz R. forintot. Ha mi ezeken feljül maradna, hagyom a néhai testvérem Dániel özvegyének Soos Juliánna aszszonyomnak, oljan móddal: hogy a mi marad, segítse belőle a két fiát Györgyöt s Ferenczet a katonát és a mint én eddig kívántam tenni, adjon mindenkinek külön külön hónaponként öt-öt német forintot, de nem kívánom, hogy magát egészen megfoszssa, mert nyavalya érheti s akkor egy kevés segítség is jó.

3. A könyveimet s kézírásaimat szedessék rendibe, vagy Dániel s Szathmári Józsi Lajstromba írják T. professor Antal úr felvigyázata alatt; Aranka Györgyöt oda nem kell közel eresztetni, mert kárt okozhat. Legyen mind a hármoknak naponként illő fizetések, a két író deáknak egy-egy német forint s felvigyázónak kettő. Mikor a könyvek' kézírások Lajstroma készen lesz, irassák le három-négy példányba s közöljék a főurakkal, ha kinek megvenni tetszik, megér ezer aranyat, alkudjanak is valamit; ha lehet kotya-

vetyére ne hányják; a hazára nézve kár volna; nem minden embernek van az a szerencséje, hogy annyit gyűjtsön. Ajánlom nevezetesen gróf Kemény Sámuel úr ő excellentiájának s gróf Bethlen Dániel úrnak. Azt a mi ebből jön ahoz téven, a mi marad pénzben adósságban s a kotyavetyéből begyül, azt vélem, elégséges leszen arra, a mit feljebb atyámfiainak hagytam. A czimeres arany gyűrűmet hagyom az ötsémnek Dánielnek; lássa melyiket tartsa meg, ezt-e vagy az atyjáét, egyiket adja Ferencznek akkor, mikor kártyás és korhely nem lesz, addig tartsa meg.

4. Testamentom végrehajtó birájának rendelem Méltóságos gróf Béyné Excellentiáját, ő excellentiája méltóztatván azt igérni, hogy halálom törtévé, minden költséges pompa nélkül engemet felöltöztet s eltemettet; azonfelül azon bátorkodom excellentiájának könyörögni, hogy ezen utolsó rendelésemnek pontjait méltóztatassék végrehajtani, vagy pedig méltóságos gróf Bethlen Imre és Sándor urakkal végrehajtatni; egy jó hiteles embert vévén magok mellé; úgy a következőket is.

5. Ő excellentiájának hagyom a Medeséri hegy bornyuzta Réz Csészét s régi pogány pénzgyűjteményeim között, hami volna, a mi az ő excellentiája gyűjteményében meg ninesen. Vagyon egy pár, buzogányom, egy kerek, más solyomfejű, az első Homormai György, a más N. Nagy. Gr. Lázár János uraké voltak. Ezeket hagyom egyiket G. Bethlen Imre, más G. Bethlen Sándor uraknak, huzzanak sorsot reájok.

6. A pogány régi pénzek közül a mi megmarad, azt az ásoványbéli mindenféle gyűjtemény darabokkal, érczel, kövekkel együtt, hagyom az udvarhelyi ref. collegiumnak. A maros-vásárhelyi 3 reformatus papnak hagyok T. Székely uramnak negyven, T. Viski és Vályi uraméknak 30—30 német forintokat. A magam árnyék képemet üveg alatt hagyom a Nagy-Ényedi ref. collegium könyves házában, a N. Bábiet G. Béyné Excellentiájának, a Jósiet neki hagyom. Vagyon egy a 15-ik században íratott deák Uj testamentum, kézírásban, nyolczad rétbén, ezt hagyom a nemes ország Károlyfejérvári könyves házában.

Vagyon más esmét 15-ik századbeli kézírásom, melyben a hadi mesterségről irt munkái a Romaiaknak mind megvannak negyed rétbén; ezt hagyom G. Bánffy György gubernátor ő excellentiájának, a familia gyűjteményei közé. Vagyon esmét egy 16-ik századbeli kézírás magyarul a Jezus Krisztus elijének, mint szenteknek életei, eredeti írás. Ezt hagyom a gróf Teleki Sámuel főcancellárius úr ő excellentiája m.-vásárhelyi könyves házában. Ugy egy szakadozott könyvet, melyben a Diogenes Laertiustól elhagyott filozofusoknak életei vagynak, se eleje se vége, de igen eleintén való kiadás, Bibliothecába való nagy ritkaság, utánna Lucianusnak egy néhány darabja, de ez sokkal ifjabb.

Ezt ép elmével irtam Maros-Vásárhelyt október 4-én 1810-ben.

(L. S.)

Idősb Aranka György m. p.

Hiteles másolat a csikszentsimoni Endes család leveles ládájában.

Nyilvántartás.

I. Nemesség adományozás.

Ő Felsege 1903. június hó 2-án Nesztor János ítélőtáblai nyugalmazott bírónak és utódainak »desméria« előnévvel a magyar nemességet adományozta.

II. Házasság.

alcsernátoni Vajda Zoltán dr. ny. ezredorvos 1903. jun. 12-én tartotta esküvőjét patakfalvi Ferenczi Piroskával (†Károly leányával) Patakfalván.

csikmindszenti Rákosi Lajos (Jenő és jászberényi Kalmár Lenke fia) 1903. jun. 28-án tartotta esküvőjét nagyszigethi Szily Terkával († János és Lickl Aranka leányával) Pécsent.

gyergyószentmiklósi Kari Béla honvéd vezérkari százados 1903. jul. 2-án vezette oltárhoz Brázay Kálmán országgy. képviselő leányát Sáríkat Budapesten a belvárosi templomban

III. Halálozás

kovásznai Szóts Kata meghalt Budapesten 58 éves korában 1903. április 24-én.

nagyajtai és pálosi Donáth Lajos nyug. posta- és táviró főtitzt elhunyt Kolozsvárt 76 éves korában 1903. ápril 26-án. Egyike volt Magyarországon a táviratozás legérdemesebb úttörőinek. Ő írta a táviratozásról a legelső magyar szakmunkát, zabolai Csekme Béláné szül. alcsernátoni Zambler Lilli 58 éves korában Liptószentiván községben 1903. május 6-án elhunyt.

csikdánfalvi Kovács Györgyné szül. pókakereszturi Székely Ágnes 1903. május 21-én 61 éves korában Csikszeredán elhunyt.

thoroczkószentgyörgyi Thoroczkai Sándorné szül. szentkatolnai Elekes Klára 1903. május 30-án 72 éves korában Thoroczkó-Szent-Györgyön elhunyt

altorjai Mártonfi János hites ügyvéd 1903 május 28-án 85 éves korában Szinerváralján elhunyt

Ózv csicsókereszturi Torma Károlyné szül. felpestesi és vizszenygyörgyi Makrai Berta 1903. június hó 21-én meghalt Bukarestben.

Id. somogyomi Tordai Sándor 1848/49. honvédhuzsár hadnagy, Dés város erdőtisztje meghalt 1903. jul. 27-én 78 éves korában Désen.

Kérdések.

12. Barthos Tivadar min. fogm. ur (Budapest) azon kérésel fordul olvasóinkhoz: szigethi Barthos Ferencz n. bányai bányanagy 1762—1766. évek között nősült másodizben, oltárhoz vezetvén *Székely Agnest*, ki így 1730—1747. évek között született; melyik *Székely* családból volt ezen Ágnes? Kik voltak

szülői? Hol és mikor született? Ki a keresztlevélhez juttatja a kérdezőt, illő jutalomra számíthat.

13. *Heraldicus* kéri olvasóinkat, hogy ha valamelyikök a baczkamadarasi Szentpéteri család czimerét ismerné, azt e lap utján sziveskedjék vele közölni.

Rövidítések magyarázata.

K = Kővári László: Erdély nevezetesebb családjai
N. I. = Nagy Iván: Magyarország családjai.
B. = Bőjthe Ödön: Hunyadv. nemes családjai.
Pál I. = Pálmay József Udvarhely vm. nemes családjai.
Pál II. = " " Háromszék vm. nemes családjai.
K. S. = Kőszegi Sándor: Nemes családok Pestvármegyében.
V. S. = Kövendi Veress Sándor: Torda ös családai.
Pusc. = J. Cav. Puscariu: La Famillele Nobile Române
M. N. Zs = Magyar nemzetségi zsebkönyv
Tb. d. g. H. = Taschenbuch der gräflichen Häuser (Gotha-Almanach).
Tb. d. fr. H. = Taschenbuch der freiherrlichen Häuser (Gotha-Almanach).
Tb. d. adl. H. = Taschenbuch der adeligen Häuser (Gotha-Almanach).
Kn = Kneschke deutsches Adels-Lexikon
Z. N. = Zedlitz-Neukirch preussisches Adels Lexicon.
M. M. = Megerle v. Mühlfeld österr. Adels Lexicon.
Sch. = Schönfeld: Adels-Schematismus 1824. 1825.
T. = Turul, a magy. Heral és geneal. társaság közlönye.
U. N. I. (új Nagy Iván) = Dr. Komáromi András és Petkó Béla „Nagy Iván“ család-történeti értesítő (3 évfolyam; megszünt).
K. B. = baczkamadarasi Kiss Bálint: Az Árpádok királyi vére.
W. = Dr. Wertner Mór: A magyar nemzetségek.
Kn. d. G. H. = Kneschke Grafen Häuser der Gegenwart.
Hild. = Hildebrandt der Kärtner Adel.
Kreb. = Krebel: europäisches genealog. Handbuch. 1786.
Hüb. = Hübner: genealog. Tabellen. 1725—1733.
S. ung. A. = I. Siebmacher's grosses u. allgemeines Wappenbuch. der Adel v. Ungarn.
S. sbbg. A. = ugyanaz, der Adel v. Siebenbürgen.

M. = Meding: Nachrichten von adelichen Wappen.
Kk. = Dr. Illésy János és Petkó Béla: A királyi könyvek.
Skk. = Dr. Wass Miklós: A kir. könyvek székely oklevelei.
Sz. Okt. = Szabó Károly (Dr. Szádeczky Lajos) Székely oklevéltár.
T. J. = Dr. Temesváry János: Örmény családok.
Orsz. = országos.
lt. = levéltár.
Gy. k. = Gyulafejevári káptalan.
k c. = kolozsmonostori convent.
Lib Reg = Liber Regius.
E. f. = Erdélyi főkormányzók.
Transsyl = Transsylvaniae.
cs. = család.
sz. = született.
egybk. = egybekeltek.
† = meghalt.
Jegy. = Jegyzetek.
A cs. és kir. főkamaraísi hivatalból gyűjtött adatok.
Családi levéltárakból gyűjtött adatok.
Czimer gyűjtemény.
Czimer pecsét gyűjtemény.
Genealogiai kézirat a XVIII. századból.
Genealogiai kézirat a XIX. századból.
Genealogisches Reichs- u. Staats Handbuch 1781.
Grützer, Standes-Erhebungen u. Gnaden-Acte.
Gyulai Rudolf: Komárom vármegye és város történetéhez.
Halotti jelentések gyűjteménye
Hodor: K. Szolnok-Doboka várm. monogr.
Kolozsvm. levéltárakból gyűjtött adatok.
Gr. Lázár Miklós: Erdély főispánjai (1540—1711).
Nagy Sándor: Háromszék önélelmi harca.
Oklevelek gyűjteménye eredetiben és másolatban.
Szolnok-Doboka várm. monogr. (Eddig 5 kötet).
Tagányi Károly jegyzéke az orsz. levéltárban található nemesi okleveleknek.
Dr. Vajda E. A vargyasi Daniel család.

TARTALOM. Dr. Endes Miklós: Donátio a Székelyföldön. — Dr. Lukinich Imre: A csikszentmihályi Sándor család mezőkapusi ága. — Sebestyén József: A czimerek eredete és fejlődése. — Ráz György: Adatok a somogyomi Tordai család történetéhez. — Sándor Imre: csikszentsimoni Endes család. — Gy. R.: Ósfák. Pótlás a XVII. számú ósfához. XIX. széki gróf Teleki Stefánia leszármazása. XX. trienti Ferrari Kálmán leszármazása. XXI. tinkovai Maeszkási Miklós leszármazása. XXII. sáros-berkeszi és karulyai Mosa László leszármazása. — hatolykai Pótsa József. — Oklevéltár. — Nyilvántartás. — Kérdések. — Rövidítések magyarázata.